

E I C O L · l e g i f a c e n t a n y s

1899
1999
100
a n y s d e
Col·legi

COL·LEGI OFICIAL DE DOCTORS
I LLICENCIATS EN FILOSOFIA I LLETRES
I EN CIÈNCIES DE CATALUNYA

El Col·legi fa cent anys

1899
1999
100
anys de
Col·legi

Índex

- 5 Un col·legi per al segle xxi
Josefina Cambra i Giné
- 9 Apunts per a la història del col·legi, 1899-1977
Albert Balcells
- 69 Apèndix
Junes de Govern des de 1969
Premis Ramon Fuster

Un col·legi per al segle XXI

La commemoració del centenari del Col·legi ens ha brindat l'oportunitat de portar a la pràctica una iniciativa que des de feia temps ens plantejàvem: reconstruir, ni que fos a grans trets, la història de la nostra institució. Albert Balcells, de reconegut prestigi professional, és l'autor d'aquests apunts –com ell modestament els titula– que teniu a les mans.

Les pàgines que segueixen ens mostren una trajectòria complexa i a vegades agitada, paral·lela a l'evolució convulsa del segle que ara arriba a la seva fi. Però sobretot ens ensenyen que l'actual Col·legi és fruit de l'esforç i la dedicació d'un gran nombre de persones, moltes de les quals ja no poden afegir-se a aquesta celebració.

Si bé és cert que tots plegats –la Junta de Govern i els col·legiats en general– podem sentir-nos justament orgullosos del camí recorregut fins ara, hem de ser conscients de la necessitat de dissenyar un projecte de futur capaç de respondre a les necessitats plantejades per la nova societat que ha de protagonitzar el segle XXI.

En efecte, el món està canviant: la tecnologia i els coneixements evolucionen a una velocitat vertiginosa, i la competitivitat i la llei del mercat condicionen cada vegada més les activitats professionals. Les antigues inèrcies, més o menys corporativistes, s'han quedat obsoletes i la prioritat ara és oferir als col·legiats uns instruments que els permetin obrir-se camí en un món on l'ocupació esdevé un bé escàs.

No és aquest el moment de detallar el projecte de futur que creiem adequat per afrontar aquest nou període, però sí que en podem esbossar les línies mestres: volem un col·legi professional que defensi els interessos del col·lectiu professional que acull en el seu si –sobre tot el docent, el majoritari–, que actuï com a portaveu seu en la recerca de solucions als problemes més urgents, i que li proporcionï, per mitjà de les activitats de formació, una eina vàlida per a l'actualització de coneixements en un món tan canviant. I tot això sense oblidar la necessària inserció en un context supraestatal, la Unió Europea, a través de la difusió dels programes educatius comunitaris i la promoció d'intercanvis de tota mena entre els professionals de diferents països.

Aquesta Junta de Govern, hereva i continuadora de l'obra de les que l'han precedit, no escatimarà esforços per dur a terme aquest projecte de futur, amb la convicció, però, que l'èxit dependrà en últim terme de la col·laboració de tots els col·legiats, sense la qual la celebració d'aquest centenari no hauria estat possible.

Josefina
Cambra i Giné
Degana

Apunts per a
la història
del Col·legi

Albert Balcells

Els primers trenta anys

El context de la fundació i els primers decennis del nostre Col·legi

Hi ha la voluntat d'escriure una història del nostre Col·legi però, de moment, oferim aquí un primer esbós de la seva evolució des dels orígens, l'any 1899, fins al 1977. Es tracta d'una aproximació que caldrà completar i matisar en el futur.

Per comprendre el context en què es va fundar el Col·legi cal tenir present que no fou fins al 1900 que es creà el Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts. Els instituts de batxillerat no van passar a dependre del govern central fins al 1887, ja que abans els mantenien les diputacions provincials. Només hi havia un institut per província. Fins al 1901, l'Estat no es va fer càrrec dels mestres de les escoles primàries públiques, que havien depès dels ajuntaments fins aquell moment.

La formació professional –les escoles d'arts i oficis– continuaren depenent de les diputacions provincials; per això, la Mancomunitat de Catalunya, constituïda el 1914 com a federació de les quatre diputacions catalanes, va desenvolupar l'ambiciós projecte de la Universitat Industrial al clos de l'antiga fàbrica Batlló, al carrer Urgell de Barcelona. Es tracta d'un complex iniciat el 1910 per la Diputació presidida per Prat de la Riba, continuat més tard per la Generalitat republicana i heretat per la Diputació de Barcelona el 1939. Entre les diverses escoles tècniques, interessa ressaltar l'Escola del Treball, centre nocturn de formació professional per a joves obrers, que, sota la direcció de Rafael Campalans, assolí un notable prestigi i desenvolupà un pla d'estudis sense homologació oficial, com era el cas comú dels altres centres tècnics de la Universitat Industrial.

Poc abans de l'esclat de la Primera Guerra Mundial, el 1914, el 45 % dels habitants de Catalunya eren analfabets i tot just començaven a projectar-se els primers grups escolars de Barcelona per superar la situació de l'ensenyament primari públic, encabit en males condicions en pisos de lloguer. El Patronat Escolar de l'Ajuntament de Barcelona comptava únicament amb cinc grups escolars quan arribà la Dictadura de Primo de Rivera el 1923. La gran majoria dels grups escolars antics de Barcelona no es van inaugurar fins al 1931: onze, en total, es posaren en funcionament aquell any. En l'àmbit de l'ensenyament primari, malgrat l'esforç desenvolupat durant la República en contrast amb la inèrcia del temps de la Monarquia, hi

Josep Estalella,
director de
l'Institut-Escola.

havia l'any 1936 a Barcelona un dèficit de més de seixanta mil places escolars primàries.

El batxillerat era cursat per una petita minoria i la seva única finalitat era la preparació per entrar a la universitat. Es començava als deu anys i constava de sis cursos, amb el temible examen d'estat, al final, per a l'ingrés a la universitat. Ni les escoles normals de mestres ni les de comerç, origen de les actuals escoles universitàries d'estudis empresarials, eren considerades carreres de grau superior universitari, ja que no exigien prèviament el batxillerat. A Mallorca no hi havia universitat i el districte universitari comprenia Catalunya i Balears. El regia el

rector de la Universitat de Barcelona, que fins al 1931 era nomenat i destituït pel poder central i s'havia d'ocupar dels problemes de l'ensenyament primari i secundari, especialment dels d'aquest darrer.

Els Congressos Universitaris de Barcelona de 1903 i de 1918 demanaren inútilment l'autonomia de la universitat per tal d'arrelar-la en el seu context i superar, alhora, l'uniformisme centralista i la rutina a què estava sotmesa.

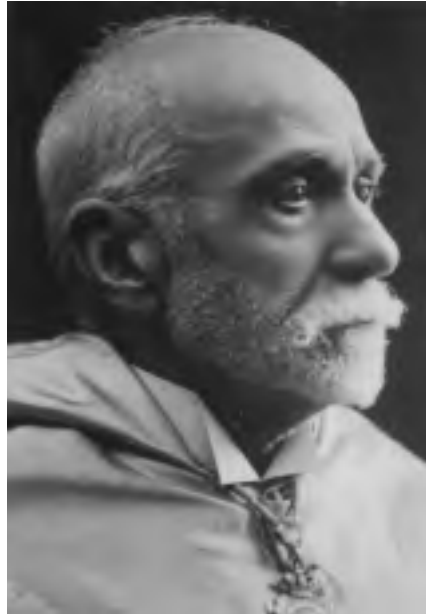
La Universitat de Barcelona va créixer molt lentament al llarg de la primera meitat del segle xx: l'any 1923 tenia 1.800 alumnes de matrícula oficial, deixant al marge els denominats alumnes lliures, que únicament s'hi examinaven a final de curs. La Universitat de Barcelona tenia, el 1940, 5.225 alumnes oficials i, el 1960, 11.544. El 1974, la matrícula de les universitats catalanes era de gairebé 55.000 alumnes i el 1995 arribaven als 196.000.

Fins a l'any 1927 no es traslladà l'Escola d'Enginyers Industrials des de la plaça de la Universitat a l'edifici del rellotge de can Batlló. L'Escola d'Arquitectura continuaria a la Universitat Literària fins als anys seixanta. No va ser fins al 1959 que es traslladà, a la zona universitària de la Diagonal, la Facultat de Dret, la primera a deixar l'edifici de la Universitat del segle xix.

L'Institut d'Ensenyament Mitjà de Barcelona, l'únic durant els primers trenta anys del segle xx a la ciutat, mantenia una relació de dependència tan forta en relació a la Universitat que es trobava allotjat, amb estretors, dins el mateix edifici d'aquesta. El rector de la Universitat n'era l'autoritat suprema. Encara als anys trenta, per posar fi a l'escàndol d'un catedràtic de l'Institut que se n'anava cada any pel novembre i no tornava fins al maig, l'autoritat que el va suspendre de sou i de feina va ser el rector de la Universitat, que era aleshores Bosch Gimpera.

Fins al 1930 l'Institut no comptà amb un pavelló propi

al jardí de la Universitat, a la cantonada amb el carrer Aribau, i no es va traslladar a l'actual edifici de l'Institut Balmes, al carrer Pau Claris, fins al 1942. Va ser durant la Segona República que l'Institut Escola, amb els seus dos centres del parc de la Ciutadella i de Sarrià, va desenvolupar la seva tasca renovadora, encara admirada avui i associada al seu director, Josep Estalella, que havia estat professor de física i química de l'Institut Escola de Madrid entre 1919 i 1921. Els instituts de batxillerat van passar a Catalunya de nou a vint durant la Segona República; el seu nombre es va reduir el 1939 i es va estancar després durant les dues primeres dècades del franquisme.

Santiago Mundi,
primer degà del
Col·legi.

La manca de centres públics explica que el batxillerat estigués en mans de col·legis religiosos –escolapis i jesuïtes sobretot– i de col·legis laics, alguns dels quals tenien molt prestigi i estaven reconeguts oficialment i adscrits als instituts. Al costat d'aquests centres privats seglars de certa qualitat, hi havia una multitud d'acadèmies que no reunien els requisits que l'Estat exigia per al reconeixement i l'adscripció a un centre públic i per això preparaven únicament –amb més o menys eficàcia– el seu alumnat per examinar-se cada any com a lliure davant els tribunals dels instituts.

Si prenem un curs situat al bell mig dels primers trenta anys del segle xx, el de 1915-1916, les dimensions de les facultats de filosofia i lletres i de ciències i les dels centres de l'ensenyament mitjà apareixen de la manera següent, segons l'*Anuario de la Universidad de Barcelona*: la Facultat de Filosofia i Lletres tenia 114 alumnes de matrícula oficial i 180 de lliure; la de Ciències tenia 519 alumnes de matrícula oficial i 216 de lliure. Aquesta facultat tenia més matrícula oficial que la de Dret, amb 265 matriculats oficials i 432 de lliures.

L'Institut de Barcelona tenia una matrícula de 799 inscrits, dels quals 737 eren nois, i els 62 restants, noies. Eren instruïts en horaris diferents: els nois al matí i les noies a la tarda. Oferir segon ensenyament públic a les noies era una novetat que datava de 1910 i el de Barcelona va ser el primer institut a Espanya a posar-la en marxa. La matrícula dels centres col·legiats era de 1.545 nois i de 4 noies, i la lliure era de 822 nois i 127 noies.

Els instituts ubicats a les ciutats de Girona, Figueres, Lleida, Reus i Tarragona sumaven 830 alumnes de matrícula oficial. Únicament hi havia noies en torn de tarda en el de Reus, i eren 17. Els alumnes d'ensenyament col·legiat eren 134, sense cap noia. I els d'ensenyament lliure su-

maven 1.191, encara que, en el cas de Figueres, l'estadística no distingia entre matrícula col·legiada i lliure i l'hem considerada tota lliure. Així doncs, la matrícula col·legiada era notablement minoritària en comparació amb la pública a tot Catalunya, excepte a la província de Barcelona. Arreu la matrícula lliure era superior a l'oficial, excepte a l'àrea de l'Institut de Figueres. Per tant, la matrícula oficial de batxillerat era, a la Catalunya de 1915, de 1.645 alumnes; la privada col·legiada de 1.679, i la lliure de 2.140.

Vuit anys després, el 1923, la matrícula d'alumnes oficials de batxillerat als centres públics era de 2.183 a tot Catalunya, 1.157 dels quals a Barcelona.

Entre 1900 i 1930 el nombre de religiosos i religioses a Espanya va créixer en un 48'2 %, mentre que la població total del país s'incrementava en un 25'6 %. Segons dades de 1923, es dedicaven a l'ensenyament el 59'6 % dels religiosos i el 41'5 % de les religioses. La situació el 1930 era molt diferent de la que predominava cap al 1960, si més no a Catalunya, quan únicament una petita minoria del personal docent dels centres educatius religiosos pertanyien a la congregació corresponent. Les comunitats religioses educatives sempre van haver de contractar personal seglar, però durant el primer terç del segle xx els mateixos religiosos atenien les necessitats dels centres que regien en una proporció molt superior al que seria habitual més tard. El 1932 hi havia matriculats als col·legis religiosos de Catalunya 77.007 alumnes a l'ensenyament primari i 2.500 al secundari.

A finals del segle xix el batxillerat apareixia com un camp on la docència era oberta a qualsevol títol universitari superior i a moltes persones que no el tenien. Mentre que els col·legis oficials de metges i d'advocats havien aconseguit, feia molt temps, l'exclusiva de l'exercici de les seves competències per als graduats de les facultats respectives, no passava el mateix, en l'ensenyament del batxillerat, amb els llicenciats que es formaven a les facultats de filosofia i lletres i en les de ciències. Els llicenciats de les facultats de filosofia i lletres i de ciències volien tenir l'exclusiva en l'ensenyament del batxillerat.

D'altra banda, l'absència d'una inspecció de segon ensenyament que pogués comprovar uns mínims en el compliment dels plans d'estudis oficials i un mínim de coneixements en el professorat –la inspecció de secundària no es creà fins als anys trenta– era un bon argument per tractar d'inclinar l'Estat a confiar a una corporació dels mateixos professionals del ram alguna fiscalització del compliment de la legislació vigent, especialment en relació a la titulació exigida al professorat.

La campanya contra l'intrusisme implicava, a finals del segle xix, sectors diversos. N'era un el dels estudiants i altres persones sense títol universitari que es guanyaven la vida en l'ensenyament de forma marginal i contribuïen a

degradar les retribucions del professorat titulat. L'altre sector era el de les congregacions religioses d'ensenyament, dispensades de tenir un títol de l'Estat per exercir la docència en els seus col·legis, segons el ja massa antic concordat de 1851.

L'ensenyament dels ordes i congregacions d'ensenyament va conèixer durant la Restauració, en el darrer quart del segle XIX, una gran expansió. Les polèmiques sovintejaren en aquest punt i no únicament a la premsa republicana anticlerical. Així, el 1894, entre setembre i octubre, a les planes d'un diari gens esquerrà com *La Vanguardia*, va produir-se un debat que es va plantejar en els següents termes: no hi havia hagut conflicte mentre els religiosos s'havien dedicat a l'ensenyament dels pobres, que no se'l podien pagar, però la majoria dels nous col·legis religiosos eren de pagament i per a les classes benestants, en detriment de l'exercici professional dels seglars que fins aleshores s'hi dedicaven. La fundació a Sarrià i Sant Gervasi dels tres grans col·legis amb internat dels escolapis, els jesuïtes i els germans de La Salle comportà, l'any 1894, el tancament del col·legi internat Carreras, un centre seglar privat, veterà i acreditat de Sant Gervasi.

Els religiosos també crearen escoles primàries i professionals en barriades obreres i no havien abandonat l'educació dels pobres. El sol fet que el 1932 tinguessin globalment un nombre d'alumnes de primària trenta vegades superior al de secundària, indica que atenien totes les classes socials. Però la presència dels col·legis religiosos en l'educació de la burgesia era aclaparadora.

L'Estat anà regulant l'ensenyament privat i va exigir, des de començament del segle XX, el títol de mestre als religiosos per a l'ensenyament primari, i un nombre mínim de llicenciats universitaris –seglars o religiosos– en l'ensenyament secundari per als col·legis reconeguts i incorporats als instituts.

Els col·legis oficials de llicenciats en filosofia i lletres i en ciències, en representació dels seus afiliats, havien d'assegurar que tot això es complia.

A mesura que l'Estat exigia un mínim de llicenciats en lletres i en ciències perquè un col·legi esdevingués reconegut o pogués conservar aquesta condició, es produí un mal crònic consistent en casos de cessió d'un títol de llicenciat en lletres o en ciències mentre que qui realment feia les classes no era un llicenciat. Aquest frau perjudicava greument la professió i el nostre Col·legi intentaria combatre'l en la mesura de les seves forces. La col·legiació obligatòria, imitant l'exemple d'advocats, metges i farmacèutics, era

Tomàs Escriche,
segon degà del
Col·legi.

una condició per combatre la xacra descrita. La voluntat de contribuir a la qualitat de l'ensenyament justificava la defensa de l'exclusiva sobre l'ensenyament secundari per a determinats titulats universitaris. Els creadors del nostre Col·legi estaven convençuts que la dignificació del professorat de l'ensenyament mitjà, en paral·lelisme amb altres professions, passava per la col·legiació, en un camp tan poc valorat socialment com l'educació.

Hi havia, a més, en la societat d'aleshores, la idea prou difosa que, entre l'individu aïllat i l'Estat omnipotent i centralista, calia l'existència de cossos intermedis. L'Estat liberal havia liquidat els gremis i s'havia oposat als sindicats de classe, i molt especialment als de la classe obrera, encara que finalment els havia hagut de permetre.

Entre els polítics de la Restauració es va anar difonent la necessitat de les corporacions professionals de titulats universitaris i la conveniència d'integrar-les en les corporacions públiques municipals. La representació corporativa d'un terç dels regidors municipals aparegué repetidament en els projectes de reforma de l'administració local i, singularment, en el de 1907, l'únic que va estar a punt d'aprovar-se a les Corts. Aquells projectes, que no passaren de tals, pretenien que gremis, entitats patronals, col·legis professionals, sindicats obrers, ateneus i societats científiques locals tinguessin representació en els ajuntaments.

Aquestes idees topaven amb una oposició de signe divers que explica la seva manca de realització, però la representació corporativa no havia estat abans patrimoni exclusiu dels conservadors. Un republicà com ara Valentí Almirall va proposar la representació corporativa a *Lo Catalanisme* el 1886 i els liberals reformistes de la Institución Libre de Enseñanza també la defensaren. Cal tenir en compte que no era el mateix demanar la representació corporativa en un context liberal i constitucionalista que implantar-la dins una dictadura de partit únic, com van fer el feixisme a Itàlia i el franquisme a Espanya. Quan la representació corporativa esdevingué, en el període d'entreguerres, una característica dels règims feixistes, va restar desacreditada.

Els inicis del nostre Col·legi

La primera Junta de Govern del nostre Col·legi de Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències va ser elegida a Barcelona el 23 d'abril de 1899; es va notificar el fet al Govern Civil el dia 25 del mateix mes i la primera reunió d'aquesta junta va tenir lloc el 14 de maig de 1899. Quatre mesos abans s'havia fundat el Col·legi, similar, de Madrid; concretament, la seva primera Junta de Govern es constituí per elecció el 21 de gener de 1899. Després aparegue-

ren altres col·legis a diversos districtes universitaris d'Espanya, que corresponien en molts casos a regions històriques.

El primer degà del nostre Col·legi va ser el matemàtic i músic Santiago Mundi i Giró, que ocupà el càrrec de 1899 a 1902. Era catedràtic de geometria analítica de la Facultat de Ciències de la Universitat de Barcelona des del 1881. També era membre de l'Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona des del 1867 i n'ocupava la vicepresidència el 1899, després d'haver estat elegit per al mateix càrrec a l'Acadèmia el 1893 i el 1897. Pertanyia a una família molt modesta i s'havia hagut de pagar els estudis a la Universitat de Barcelona fent classes i actuant com a violinista en diversos teatres. Així i tot, obtingué excel·lent en totes les assignatures. Entre els seus llibres, destaca l'estudi *Importància matemàtica de la música*, publicat el 1900. Quan ja era catedràtic estudià la carrera de farmàcia i obtingué el títol a Barcelona el mateix any 1900.

Sostingué el 1899 una polèmica amb Lauri Clariana i Josep Domènech i Estapà sobre l'infinit geomètric, que era defensat per Mundi i combatut pels altres dos en nom de la geometria euclidiana. La polèmica tenia un rerefons ideològic ja que Clariana proclamava tothora la seva ortodòxia catòlica, l'harmonia entre ciència i fe, i entre matemàtica i filosofia, que per a ell volia dir neotomisme, mentre que Mundi era lliurepensador i, en un escrit de 1905, considerava la intolerància clerical com la causa de l'endarreriment intel·lectual del país. Mundi militava als rengles republicans i a les eleccions municipals de 1903 va ser elegit regidor dins la majoria que assolí la Unió Republicana aquell any, a l'Ajuntament de Barcelona. Mundi va donar molts dels seus llibres a la Biblioteca Arús, ben definida per la seva orientació progressista. Nascut a Figueres el 1842, morí a Barcelona el 1915.

Real Acadèmia de Ciències i Arts, de la qual van ser membres els degans Santiago Mundi i Tomàs Escriche.

A la primera Junta de Govern del Col·legi es trobaven, el 1899, els qui n'ocuparien successivament el deganat fins al 1913: Tomàs Escriche, Pere Garriga i Puig, i Francisco Díaz Plaza. El creixement del nostre Col·legi va ser molt lent, ja que el 8 de març de 1911 només hi havia 64 col·legiats. No comptem amb cap altre cens de col·legiats per als primers decennis del segle xx. Aquesta dada ens dona una idea, també, del reduït nombre de llicenciats en lletres i en ciències que sortien de la Universitat de Barcelona i que es dedicaven a l'ensenyament privat.

Al juny de 1900, el Col·legi enviava al Ministeri d'Instrucció Pública un telegrama de protesta per l'intrusisme dels enginyers militars en l'ensenyament mitjà. També foren aprovades unes bases per crear una mutualitat, que no sembla que s'arribés a fundar.

El Col·legi s'havia constituït com a associació privada però amb l'objectiu d'esdevenir corporació oficial, tal com va demanar al Ministeri per instància del 20 d'abril de 1901. La primera resposta del Ministeri no es produí fins al 29 d'abril de 1904.

El segon degà del Col·legi va ser Tomàs Escriche i Mieg; el secretari fou Tomàs Parpal. Escriche ocupà el càrrec durant dos anys, entre 1902 i 1903. Des del 1891 era catedràtic de física i química de l'únic institut de batxillerat que tenia Barcelona, del qual va ser director més endavant, entre 1913 i 1918. Era membre de l'Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona des del 1900. Havia nascut a Bordeus el 1844, estudià a Madrid i va ser catedràtic de l'Institut Lliure d'Oñate.

Segons diu la Nòmina de Personal Acadèmic de l'Acadèmia de Ciències de Barcelona corresponent a 1933-34: «El Sr. Escriche fou sobretot un professor meritíssim, la vocació del qual, àmpliament palesada per més de quaranta anys als Instituts de Segona Ensenyança de Guadalajara, Bilbao i Barcelona, era acompanyada d'una aptitud força remarcable per a la construcció d'aparells científics i de demostració; n'arribà a construir un nombre molt considerable, al camp de la física i de la cosmografia particularment, i que sabia emprar amb rara habilitat en el seu ensenyament.»

Entre els aparells científics creats per Escriche hi ha el que porta el seu nom, destinat a demostrar els principis a què obeeix la sortida de líquids. Guanyà, amb els seus aparells, la medalla de primera classe de l'Exposició Pedagògica de Madrid de 1882; la medalla d'or a l'Exposició Universal d'Anvers de 1885; la medalla d'or a l'exposició de Barcelona de 1888 i també la d'or a l'Exposició Universal de París de 1900. També va publicar llibres per aprendre el francès; una proposta de reforma de l'ortografia de l'espanyol i llibres com ara *Elementos de Física*, *Ensayo de reforma de la Segunda Enseñanza*, *Noción de química orgánica* i *Nuevo sistema de notación musical*. A més, Escriche havia

dirigit i reformat el servei meteorològic de Bilbao en el temps en què hi havia residit.

Tenia una profunda religiositat, segons el testimoni d'un altre acadèmic. El perfil de la personalitat d'Escriche correspon a l'arquetipus de filantrop de l'època: destacà com a membre de la Lliga Antiduelista, fundada a Barcelona, i també de l'associació contra les curses de braus i de la junta provincial de protecció a la infància de Barcelona, fet que li valgué la medalla de Carles III. Des del 1885, va exposar la seva idea dels parcs geogràfics, que a començaments de segle es realitzà a petita escala a Sant Petersburg. Presentà un projecte de parc geogràfic per

a Barcelona al comitè executiu de l'Exposició d'Indústries Elèctriques, que s'havia de celebrar a la ciutat el 1917 i es va haver de suspendre a causa de la Primera Guerra Mundial, però que fou el precedent de l'Exposició Internacional de 1929. Escriche va morir l'any 1935 i no el 1916, com diu la *Gran Enciclopèdia Catalana*.

El primer de maig de 1902, davant el viatge imminent a Terrassa del ministre d'Instrucció Pública, comte de Romanones, la Junta de Govern del nostre Col·legi decidí presentar-li les seves peticions, consistents en el fet que els professors titulars dels col·legis incorporats o reconeguts tinguessin veu i vot en els tribunals d'examen al costat dels catedràtics de l'institut. També demanaven que se suprimissin els exàmens escrits per als alumnes que no aspirassin a nota, que podrien limitar-se a l'examen oral; que als alumnes de matrícula no oficial no se'ls exigís més matèria que als alumnes oficials –no s'arribava al final dels programes als instituts– i que no es limités el nombre d'excel·lents que podia concedir cada catedràtic.

El tercer degà del nostre Col·legi va ser, a partir de gener de 1903, Pere Garriga i Puig, i el secretari, Pedro Renalias. Pere Garriga era director del col·legi de primer i segon ensenyament de Gràcia, situat al carrer Gran, un centre municipal creat per l'Ajuntament de la vila abans de la seva incorporació a Barcelona el 1897. Pedro Renalias era ajudant interí de lletres a l'Institut de Barcelona. Tres mesos després d'aquesta renovació de junta, el Col·legi envià una carta, a l'abril de 1903, al nou ministre d'Instrucció Pública, Lorenzo Domínguez, que formava part del primer govern conservador presidit per Antoni Maura. El Col·legi reiterava la petició que els professors privats amb títol universitari tinguessin veu i vot als tribunals d'examen, com l'havien tingut en temps anteriors.

Al febrer de 1904, es renovà la Junta de Govern; el

Hermenegildo Giner de los Ríos. El rètol superior del quadre diu, després del nom: «*Catedrático del Instituto y Director honorario de éste y fundador de la 2.ª enseñanza para la mujer en 1910.*»

quart degà del nostre Col·legi va ser Francisco Díaz Plaza, que va ser reelegit periòdicament fins al 1913, en què deixà el càrrec. Francisco Díaz Plaza era professor de llengua italiana de l'Escola Oficial de Comerç de Barcelona.

Va ser el 29 d'abril de 1904 quan el subsecretari del Ministeri d'Instrucció Pública va escriure al rector de la Universitat de Barcelona, demanant-li informació sobre la petició del nostre Col·legi de comptar amb reconeixement oficial. A la carta es deia que també ho havien demanat els col·legis de Madrid, Valladolid i València, entre d'altres. El rector va trametre la carta al degà del nostre Col·legi i aquest informà que no n'hi havia cap més, al districte universitari. Díaz Plaza deia al rector, el 23 de maig de 1904, que el Col·legi considerava *«tan necesaria la Colegiación oficial que el gestionarla es objecto primordial de sus trabajos desde que particularmente se constituyó en Sociedad [...], entendiendo que el reconocimiento de la personalidad moral y jurídica de que otras carreras disfrutan es el medio natural y adecuado de asegurar a los colegiados los derechos propios de la clase»*. Afegia que, mentre no s'atengués aquesta petició, els llicenciats en filosofia i lletres i en ciències estarien en inferioritat de condicions respecte a altres carreres universitàries. En cas de no tenir col·legi oficial, la conseqüència seria *«la desanimación y el retraimiento de la juventud universitaria en esos ramos importantísimos de la ciencia, hasta el punto de ser unánime la ruina de ambas Facultades, lo cual implicaría un enorme perjuicio para la cultura patria cada vez más necesitada de un personal docente numeroso y perfectamente idóneo para el desarrollo de la instrucción nacional»*.

En definitiva, es tractava de convèncer els catedràtics de les facultats de lletres i de ciències que havien de donar suport al Col·legi per dignificar els títols que aquells centres donaven i assegurar unes sortides als seus estudiants, ja que, en cas contrari, la matrícula d'aquelles facultats podia reduir-se. Hi ha prou elements per pensar que no eren pocs els catedràtics d'universitat que sintonitzaven amb aquesta argumentació, començant pel fet que el primer degà del nostre Col·legi fos un catedràtic de la Facultat de Ciències.

Un fet indica, però, que el Col·legi no es dedicava únicament a la defensa dels interessos dels col·legiats i començava a tenir un perfil exterior de responsabilitat social. L'Ateneu Enciclopèdic Popular demanà al Col·legi, a la primavera de 1905, que li organitzés un cicle de conferències i el Col·legi hi accedí. No sabem el contingut d'aquelles conferències ni si hi hagué continuïtat en la relació entre les dues entitats. El que sí que és ben conegut és que l'Ateneu Enciclopèdic Popular va ser creat el 1903 per a la formació cultural dels obrers i que el 1905 el seu president era el republicà d'esquerra Francesc Layret, més tard fundador del Partit Republicà Català, el 1917, amb Marcel·lí Domingo i

Lluís Companys, entre altres. Com que l'Ateneu Barcelonès era considerat elitista i benestant per la seva base social, s'havia creat l'Enciclopèdic Popular. Més tard, a començaments dels anys vint, presidiria l'Ateneu Enciclopèdic Popular Jaume Aiguader i Miró, membre alhora d'Estat Català i de la Unió Socialista de Catalunya i més tard primer alcalde de Barcelona d'ERC, entre 1931 i 1933.

El 1906 es replantejà a les Corts espanyoles el tema de la col·legiació oficial, que equivalia a la consideració del col·legi com a corporació de dret públic, juntament amb la col·legiació obligatòria.

Una reial ordre del 26 de desembre d'aquell any va concedir la condició de corporació oficial als col·legis de doctors i llicenciats en filosofia i lletres i en ciències. L'article cinquè d'aquella reial ordre, apareguda a la *Gaceta de Madrid* el 25 de gener de 1907, deia: «*La misión y objeto de los Colegios será defender los derechos de los colegiados, procurar que aquéllos gocen ante los Tribunales de examen de la libertad necesaria para el desempeño de tan noble profesión, evacuar todos los informes periciales que por los Tribunales de justicia se reclamen, y mantener la armonía y fraternidad entre los colegiados, adoptando las disposiciones conducentes para que no sufran detrimento alguno del decoro y buen nombre de la respetable clase del Profesorado facultativo.*» Era un paràgraf vague, però era el principi. La reial ordre de 1913 completaria amb drets concrets aquest article de l'ordre de 1906 i li donaria ple sentit.

El Col·legi confià al diputat per Barcelona Hermenegildo Giner de los Ríos la qüestió del dret dels llicenciats a participar en els tribunals d'examen dels seus alumnes al final de curs. Giner de los Ríos, que era catedràtic de l'Institut de Barcelona i la figura més honorable del Partit Republicà Radical de Lerroux, es va comprometre a defensar aquest dret.

El 5 d'agost de 1910, el Col·legi va tenir notícia del decret del Govern de José Canalejas que concedia el dret esmentat. José Canalejas havia estat degà del Col·legi de Llicenciats de Madrid entre 1907 i 1910, abans de ser nomenat president del consell de ministres. Per cert, es coneix la identitat professional d'alguns altres degans del Col·legi de Madrid. Així, el seu degà entre 1914 i 1920, Ignacio Suárez Somonte, era director de l'Institut de Sant Isidre, i qui fou degà del mateix Col·legi entre 1921 i 1923, Miguel Aguayo, era director de l'Institut Cardenal Cisneros, també de Madrid.

Hermenegildo Giner de los Ríos era germà de Francisco Giner de los Ríos, l'home clau de la Institución Libre de Enseñanza de Madrid. Hermenegildo Giner de los Ríos participava de les idees progressistes de la Institución però era contrari a la llengua catalana en l'ensenyament, i criticà des del seu escó parlamentari l'obra que en el terreny de la formació professional portaven a terme la Diputació de

Barcelona i la Mancomunitat, i ho féu a causa de la voluntat d'autonomia i catalanització amb què aquelles corporacions volien dirigir els centres instructius provincials.

Hermenegildo Giner de los Ríos promogué, a partir de 1910, l'inici de l'ensenyament públic del batxillerat per a les noies a Barcelona, organitzant cursos de tarda al mateix institut dels nois. Va ser el primer centre públic de batxillerat d'Espanya d'aquestes característiques en una època en què l'ensenyament privat no s'ocupava gairebé de donar aquest grau d'ensenyament a les noies, tal com indiquen les dades que hem ofert anteriorment. Després, des del seu lloc de regidor de l'Ajuntament de Barcelona, va ser el promotor de l'Escola del Bosc, com a primer centre municipal de l'escola activa, dirigida des de la seva fundació, el 1914, per Rosa Sensat.

Sens dubte, Giner de los Ríos, com a catedràtic d'institut, i al marge del seu prestigi individual, era la personalitat amb més autoritat per defensar les reivindicacions del professorat dels centres privats i, d'altra banda, entre els diputats per Catalunya dels altres partits sembla que no hi havia professors. Això col·locava, però, en certa manera el Col·legi en el cercle d'influència del republicanisme lerrouxista, i al marge del catalanisme, tant del de la Lliga Regionalista com del de l'esquerra catalana, és a dir, de la Unió Federal Nacionalista Republicana i del posterior Partit Republicà Català, que maldaven per la catalanització de l'ensenyament.

A Catalunya, la renovació pedagògica de l'escola activa, amb utilització de la llengua materna dels alumnes, va començar per l'ensenyament primari privat, es va difondre lentament a l'escola pública per mitjà de la Federació de Mestres Nacionals de Catalunya i va influir molt poc en l'ensenyament secundari abans dels anys trenta. Cal no oblidar, d'altra banda, que els ordes religiosos d'ensenyament, majoritàriament, no s'interessaren per la introducció de la llengua catalana i dels continguts catalans en l'ensenyament i el pes dels col·legis religiosos era molt gran en l'ensenyament secundari. En aquest sentit, va ser superior la proporció dels clergues seculars compromesos en la catequesi i la predicació en català.

El cinquè degà del nostre Col·legi, elegit el 1913, va ser Josep Prats i Aymerich, que era professor numerari de química de l'Escola Superior d'Indústries de Terrassa. Poc després de la renovació de la Junta de Govern, es va tenir notícia, al gener de 1913, que el decret que havia costat tant d'aconseguir, el que donava veu i vot als llicenciats col·legiats en els tribunals d'examen, havia estat anul·lat pel Govern liberal de Romanones, que s'havia constituït després de l'assassinat de Canalejas al centre de Madrid per un anarquista.

Entre els vocals de la nova junta es trobaven novament Tomàs Escriche, ara director de l'Institut, i Eduard Font-

serè, el meteoròleg i sismòleg, membre de l'Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, que establí el servei de l'hora oficial de la ciutat. Fontserè era també catedràtic de la Universitat de Barcelona i, amb l'ajuda de l'Institut d'Estudis Catalans, del qual va ser membre des del 1911, va crear el nucli inicial del futur Servei Meteorològic de Catalunya.

Les juntes generals i les juntes de govern del nostre Col·legi es reunien en aquell temps a l'Institut General y Técnico, és a dir, a l'únic institut de batxillerat existent a Barcelona, que es trobava dins l'edifici de la Universitat de Barcelona.

El dret dels col·legiats a qualificar els propis alumnes i el reglament de col·legis de 1913

Els col·legis de llicenciats en lletres i en ciències es reunien en assemblees d'àmbit estatal sense formar una organització centralitzada i jerarquitzada. La quarta assemblea de col·legis de llicenciats en lletres i en ciències es va celebrar a la Universitat de Barcelona del 2 al 6 de juliol de 1913. Les anteriors s'havien celebrat a Madrid. L'assemblea elaborà i aprovà unes bases de reforma del batxillerat. S'aconseguí que la presidís el ministre, que era Joaquín Ruiz Giménez, pare del ministre del mateix nom i del mateix ram entre 1951 i 1957, el qual després seria un important dirigent democratacristià. El ministre va prometre a l'assemblea de juliol de 1913 que els professors privats que estiguessin col·legiats recuperarien el dret a formar part dels tribunals d'examen dels seus alumnes, i així ho va fer per decret de 23 d'octubre de 1913. El Col·legi tenia com a principal missió defensar aquest dret, que es feia extensiu als professors particulars d'alumnes de matrícula lliure.

A la *Gaceta de Madrid* apareixia, el mateix dia, el reglament general dels col·legis de doctors i llicenciats en filosofia i lletres i en ciències. Es preveia que n'hi hauria un a cada capital de districte universitari. Era obligatòria l'afiliació als col·legis de llicenciats per exercir la docència o portar la direcció dels col·legis incorporats als instituts d'ensenyament mitjà. Com a qualsevol altre col·legi professional, l'Estat li concedia funcions disciplinàries sobre els respectius col·legiats i la reial ordre deia que les juntes de govern dels col·legis de llicenciats «*también ejercerán las funciones inspectoras que por el Ministerio de Instrucción Pública se les confíen*». Però no s'arribaren a concretar aquestes funcions.

Si bé els honoraris dels col·legiats no estaven subjectes a una fixació, es podia reclamar al col·legi de llicenciats si es consideraven excessius, com s'establia per a altres col·le-

gis professionals. Els qui exercien de forma liberal la professió de l'ensenyament havien de satisfer, amb intervenció del Col·legi, les quotes del subsidi industrial a l'Estat, com passava als altres col·legis professionals. Les juntes de govern dels col·legis de llicenciats podien defensar els drets dels col·legiats en l'exercici de la professió –bàsicament el dret a veu i vot en els tribunals d'examen dels seus alumnes–, podien imposar multes fins a 25 pesetes als col·legiats i eliminar de les llistes de col·legiats els qui fessin faltes greus o no paguessin les quotes per al manteniment del col·legi respectiu.

Els col·legiats es reunien anualment en junta general per aprovar els comptes, votar el nou pressupost i elegir la Junta de Govern, composta d'un degà, dos diputats –un de lletres i un de ciències–, un tresorer, un comptador, un secretari, un vicesecretari i un bibliotecari-arxiver. El diputat més antic substituïa el degà en cas d'absència, malaltia o dimissió.

El decret de 25 de maig de 1915 completà el de 1913. Els tribunals d'examen, quan no significuessin revàlida, estarien formats per dos catedràtics de l'institut, o els seus auxiliars, i el professor de l'assignatura corresponent del centre privat. Els col·legis de llicenciats havien de garantir aquest dret i, per això, s'imposava la col·legiació obligatòria dels professors dels centres privats incorporats als instituts, és a dir, de l'ensenyament privat reconegut.

El nostre Col·legi va convocar junta general extraordinària el 24 d'octubre de 1914 per tal de protestar contra la reial ordre del Govern conservador d'Eduardo Dato, que el 15 d'aquell mes acabava de concedir als escolapis, jesuïtes i agustins el dret a formar part dels tribunals amb veu i vot sense tenir el títol de llicenciat exigít per la llei general i sense estar col·legiats.

La Primera Guerra Mundial feia estralls més enllà de l'Estat espanyol, que romania neutral, quan el degà Prats presentava la dimissió per raons de salut i el substituïa el sisè degà del nostre Col·legi, Manuel Riquelme Sánchez, al febrer de 1916. Riquelme era professor de física i química i director de l'Escola Superior d'Indústries de Vilanova i la Geltrú, i ocupava el deganat del nostre Col·legi quan acabà la Primera Guerra Mundial.

Pel que fa als sis primers degans que coneixem, podem treure algunes conclusions respecte al seu perfil. Tot i que la majoria dels col·legiats eren professors privats, els sis primers pertanyien a l'ensenyament públic. Dels cinc de qui coneixem la titulació, tots menys un eren llicenciats en ciències i dos d'aquests exercien la docència en escoles tècniques i vivien respectivament a Terrassa i a Vilanova i la Geltrú. L'únic de qui sabem que era llicenciat en lletres exercia la docència a l'Escola de Comerç de Barcelona, que també pot ser considerada una escola professional pública de nivell mitjà i superior.

Així, doncs, els llicenciats en ciències apareixien tan interessats com els de lletres en el progrés del Col·legi i un sector rellevant del professorat de l'ensenyament secundari públic, que era el minoritari, i entre ells homes d'esquerra com Giner de los Ríos, s'identificava amb la defensa dels drets dels professors del sector privat, majoritari. D'altra banda, la base social del Col·legi no estava limitada al professorat de batxillerat, sinó que implicava catedràtics d'universitat i professors d'escoles tècniques públiques de grau superior i mitjà.

Quan acabava la guerra a Europa, Catalunya va patir una passa de grip, la pitjor epidèmia del segle, que va ser coneguda com a grip espanyola per la resta de països. I durant la tardor de 1918, la Junta de Govern no es va reunir a causa de l'epidèmia, tal com diu l'acta del 10 de desembre de 1918. L'inici del curs 1918-19, a tots els nivells, s'endarrerí mesos.

Algunes corporacions professionals, com el Col·legi d'Advocats de Barcelona i l'Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya, prestaren la seva adhesió a la campanya de la Mancomunitat reclamant un estatut d'autonomia per a Catalunya a finals de 1918 i començaments de 1919. No consta en la documentació de l'època que el Col·legi de Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya s'hi adherís. Cal dir que no foren gaires les associacions professionals que ho feren. La mobilització organitzada no donà fruit per la intransigència centralista dels partits dinàstics espanyols.

I en aquest punt ens hem d'aturar perquè no s'han trobat les actes de la Junta de Govern entre el 1919 i el febrer de 1931. Únicament comptem amb una crònica inèdita del Col·legi de Madrid per a la inclusió d'alguna dada interessant.

El 1920, els col·legis de llicenciats demanaren que els professors auxiliars d'institut no poguessin formar part dels tribunals d'examen dels seus alumnes privats. I es reivindicà que els auxiliars declarassin als directors dels seus instituts els centres privats on exercien la docència i les assignatures que ensenyaven. A diferència dels catedràtics, els auxiliars podien exercir la docència privada. La pràctica que la reclamació esmentada denunciava permetia corrupteles, que equivalien a una competència professional deslleial alhora que eren una discriminació, ja que en la pràctica, i malgrat que la qualificació dels alumnes lliures es feia per tribunals, els auxiliars podien, de fet, no haver de compartir la qualificació dels seus alumnes privats amb els catedràtics, com passava amb els professors de centres privats. No consta que l'Administració prengués cap disposició al respecte, però teòricament els col·legis de llicenciats en lletres i en ciències havien de denunciar els casos en què descobrissin que l'avantatge es produïa i exigir-ne la incompatibilitat.

Els intents de crear una mutualitat fracassaren, tot i la seva necessitat urgent en una època en què la seguretat social era molt embrionària a Espanya i estava limitada als obrers manuals. El nombre de col·legiats en cada col·legi per separat era massa petit per donar prestacions interessants sense quotes massa altes, i no prosperà la demanda dels col·legis de comptar amb el recurs complementari d'un petit recàrrec sobre les matrícules dels alumnes dels col·legis reconeguts. Concretament, el Col·legi de Catalunya demanava, al desembre de 1934, al Ministeri d'Instrucció Pública que s'imposés una pòlissa d'una peseta a cada inscripció de matrícula de batxillerat, com a contribució destinada a la mutualitat.

El període de 1919 a 1923 fou d'intensa lluita de classes. Van ser els anys de l'auge de la CNT, del pistolerisme sindicalista i del terrorisme blanc anticenetista abans del cop d'estat del capità general de Catalunya, Miguel Primo de Rivera, el 13 de setembre de 1923, fet que va iniciar una dictadura militar que liquidà la Mancomunitat, perseguí el catalanisme i l'anarcosindicalisme i durà poc més de cinc anys. La monarquia d'Alfons XIII, que havia acceptat la dictadura, començà a trontollar quan, al gener de 1930, Primo de Rivera deixà el poder. Ni l'Exposició de Barcelona de 1929 ni les grans obres públiques que la precediren no van aconseguir neutralitzar l'efecte dels greuges inferits a les llibertats ciutadanes durant aquells anys, de manera que l'impacte d'aquells greuges inclinà molts catalans a donar suport al canvi de règim del 1931.

República i Guerra Civil

El Col·legi i la Generalitat republicana

El 15 de febrer de 1931, al saló del rectorat de la Universitat de Barcelona, es va elegir una nova Junta de Govern del nostre Col·legi. Per 68 vots, sense cap papereta negativa ni en blanc, fou ratificada la candidatura que encapçalava, com a degà, Joaquim Balcells i Pinto, amb Enric Bagué i Garriga de secretari. Joaquim Balcells unia, al seu prestigi intel·lectual i a la seva condició de catedràtic i secretari de la Facultat de Filosofia i Lletres, el seu catalanisme. Era un canvi escaient en aquella conjuntura política. La resta de la Junta de Govern del nostre Col·legi, elegida el 15 de febrer de 1931, estava formada pels següents col·legiats: Joan Planella i Guide, Antoni Guasch i Ferrer com a diputats de lletres; José de la Puente Larios, que era catedràtic de l'Institut, i Àngel Galisteo i Guallart com a vocals de ciències –Galisteo era a la vegada vicesecretari– Josep Massana i Ferrer era el tresorer, Josep Altisench i Astol, el comptador, i Manuel T. Serrano Álvarez era l'arxiver-bibliotecari de la Junta. Segons el reglament vigent des del 1907, no hi havia vicedegà. El degà era substituït, en cas d'absència, malaltia o dimissió, pel vocal més antic de la Junta de Govern del Col·legi.

El 14 d'abril de 1931 les esquerres, després de la seva gran victòria a les eleccions municipals, proclamaren, per boca de Francesc Macià, la República Catalana i després començà el procés vers l'autonomia política.

A partir del juliol de 1931, el Col·legi adoptà com a llengua oficial el català. Les actes de les juntes de govern i de les juntes generals van passar a ser redactades en aquesta llengua abans que l'Estatut de setembre de 1932 n'establís la cooficialitat. La Junta de Govern s'adherí al projecte d'Estatut de Catalunya sotmès a plebiscit dels catalans el 2 d'agost de 1931. Joaquim Balcells va ser nomenat membre del Consell de Cultura de la Generalitat pel conseller Ventura Gassol.

Un decret del 21 de maig de 1931, promulgat un mes després de la proclamació de la República, establí que ningú no podia exercir la docència en els col·legis de segon ensenyament sense posseir el títol de llicenciat en la matèria que ensenyés. Es volia posar fi així a l'existència del professorat auxiliar no llicenciat en els col·legis reconeguts o incorporats. Aquest fet, fins aleshores legal, afavoria el frau del lloguer de títols.

El decret del 18 de setembre de 1931 refermà l'obliga-

Pere Bosch Gimpera, primer rector de la Universitat Autònoma de Barcelona i conseller de Justícia de la Generalitat (1937-1939).

torietat de la col·legiació del professorat dels centres privats d'ensenyament.

El nostre Col·legi va participar en el reformisme educatiu d'aquella època. No era la primera vegada que s'ocupava de temes educatius, però ara ho va fer de manera sistemàtica, amb la formulació d'un programa aprovat en l'assemblea general extraordinària, celebrada el 6 de desembre de 1931 al Saló de Retrats de la Universitat de Barcelona. Aquest programa comprenia l'extensió de l'obligatorietat de l'educació dels deu anys fins als dotze, i la inclusió del parvulari en aquesta obligatorietat; la creació del nombre suficient d'escoles públiques per esco-

laritzar tota la població fins als dotze anys; la dotació d'un nombre abundant de beques per als alumnes de famílies modestes, amb recursos procedents de gravar la renda superior a 40.000 pessetes dels pares de família poc nombrosa i dels solters en una escala que es fixaria. Recordem que el 1932 s'implantaria l'impost sobre la renda, però encara no el progressiu.

El batxillerat havia d'anar dels dotze als divuit anys, en lloc dels deu als setze. El Col·legi havia de formar part d'un patronat escolar en funcions d'alta inspecció regional, presidit pel rector de la Universitat. Per passar de la primària a la secundària seria suficient un certificat d'aptitud expedit pels mestres, en lloc de l'examen d'ingrés de batxiller. Els professors de l'alumne havien d'intervenir en l'examen del pas a la universitat. El programa del Col·legi no oblidava els sordmuts i exigia la creació d'una escola especial pública per a ells, una com a mínim per província. Es volia la introducció en el batxillerat de les pràctiques de laboratori, els treballs manuals, la gimnàstica, els esports, les excursions i les visites culturals amb un nombre d'hores obligatori.

Finalment es demanava la creació d'un consell superior d'instrucció pública, amb dos terços dels seus membres representatius dels centres d'ensenyament oficials i privats, dels col·legis oficials de llicenciats en filosofia i lletres i en ciències i d'altres entitats similars. El programa evitava tant el laïcisme com el confessionalisme, tot i que la nova Constitució es decantava clarament per una línia anticlerical que amenaçava amb la supressió de l'ensenyament dels ordes religiosos, començant el 1932 per la supressió dels jesuïtes i la confiscació dels seus béns.

El programa del Col·legi també preveia l'ensenyament de la llengua «regional», és a dir, la catalana, al costat de la castellana, però únicament en els dos darrers cursos dels

sis de què constava el batxillerat i en una sola hora setmanal enfront de les tres previstes de llengua i literatura castellana en tots els cursos. Quant a l'ensenyament del català, ni això s'aconseguí. L'ensenyament no va ser traspassat a la Generalitat en l'Estatut de 1932, en contra del traspàs total que demanava l'Estatut plebiscitat pels catalans a l'agost de 1931 i no es va introduir l'ensenyament oficial de la llengua catalana al segon ensenyament. Únicament es permetia a la Generalitat la creació de nous instituts amb els seus migrats recursos, començant per l'Institut Escola.

El text del nostre Col·legi parlava sempre d'escola única però la definia no en termes estatalistes, sinó que deia que «l'escola serà única en el sentit que la mateixa educació es donarà a tots els ciutadans; aquesta unitat no s'entendrà com a uniformitat i s'adaptarà a les realitats vives de les regions, comarques i localitats».

En realitat, el text del Col·legi, aprovat el 1931, tenia més a veure amb el concepte d'escola unificada que amb el d'escola única, que tenia unes connotacions uniformistes i excloents. El concepte d'escola unificada apuntava a l'equiparació general quant a l'accés a l'educació en tots els graus, sense diferències de classe, sexe o religió. Les característiques progressistes del text del nostre Col·legi eren la gratuïtat, la coeducació, la aconfessionalitat, l'enllaç fluid entre tots els graus educatius, especialment entre la primària i la secundària, l'equiparació d'estudis dels educadors de primària i de secundària, donant a la preparació dels mestres d'ensenyament primari la categoria universitària, i als de secundària la preparació didàctica i pedagògica necessàries per part de la mateixa Universitat.

En el nostre Col·legi no es va produir la profunda divisió entre dretes i esquerres que patí el Col·legi de Madrid durant la Segona República. El 15 de gener de 1933 van concórrer a les eleccions per renovar tota la Junta de Govern del Col·legi de Madrid dues candidatures, i la dretana, encapçalada per Pedro Sainz Rodríguez, va guanyar per 237 vots contra 88 de l'altra.

La victòria electoral de les dretes i el centredreta als comicis generals de novembre de 1933 comportà la suspensió de l'aplicació de la llei de congregacions que preveia la clausura dels col·legis de les congregacions religioses. Sainz Rodríguez, catedràtic de la Universitat de Madrid, que era un dels principals ideòlegs de la ultradretana i monàrquica *Acción Española*, va ser diputat a les Corts elegides al novembre de 1933. Més tard va ser el ministre d'educació del primer consell de ministres nomenat pel general Franco al gener de 1938. Després va ser conseller privat del pretendent Joan de Borbó i va viure a Lisboa fins al 1968.

El clima de tolerància i de respecte per la pluralitat de creences i d'opcions en el Col·legi de Barcelona durant la

Segona República es va deure en gran part a la Junta de Govern electa que presidí Joaquim Balcells. El Col·legi es va moure en una línia moderada, lluny dels extremismes, identificat amb l'autonomia de Catalunya i professant una posició de lleialtat a la Generalitat, sense subjeccions partidistes.

El 1933, un decret ministerial anul·là el dret dels professors col·legiats a formar part dels tribunals examinadors, la conquesta aconseguida el 1913. La protesta dels col·legis de llicenciats fou debades, si bé a Catalunya el nostre Col·legi aconseguí que es mantingués aquell dret per acord del Consell Regional d'Ensenyament Secundari. Aquest organisme s'acabava de crear el mateix any 1933, amb una composició paritària del Ministeri i la Generalitat, i era responsable de l'organització de l'ensenyament mitjà, actuava com a assessor del Ministeri i era l'organisme que havia de nomenar un inspector general de segon ensenyament per a Catalunya.

El fet que aquest consell permetés que els col·legiats conservessin el dret a formar part dels tribunals d'examen a Catalunya es degué segurament a la presència en el Consell d'Ensenyament Secundari de Joaquim Balcells, un dels dos vocals nomenats en representació de la Universitat de Barcelona, i Balcells, com s'ha dit, era alhora degà del Col·legi de Llicenciats de Catalunya.

A més de posar en marxa la inspecció, la primera missió del Consell d'Ensenyament Secundari de Catalunya, com els de les altres regions, va ser assegurar la substitució dels col·legis religiosos, que havien de deixar d'impartir l'ensenyament a partir d'octubre de 1933. Es crearen cinc instituts nous, tres a Barcelona, a més d'altres tres a la província i, si els municipis contribuïen a la seva fundació i manteniment, estaven previstos, a més, dos instituts elementals més, i cinc col·legis municipals subvencionats.

El tancament dels col·legis religiosos hauria impedit els regulars d'exercir la seva professió si ho feien en comunitat i, alhora, hauria creat el problema de la seva substitució. Manuel Carrasco i Formiguera combaté a les Corts la llei de congregacions no com a catòlic, deia, ja que tenia plena confiança que no seria un cop insuperable per a l'Església, sinó com a republicà que considerava que es violaven així els drets individuals constitucionals dels religiosos, com de la resta dels ciutadans, a l'exercici de la professió i a adoptar lliurement la forma de vida que volguessin. Carrasco i Formiguera va ser un dels primers dirigents del nou grup democratacristià, Unió Democràtica de Catalunya; romangué fidel a la Generalitat el 1936, però hagué de traslladar-se, amb l'acord de la Generalitat, a Euskadi; va caure en mans de les forces de Franco i va ser afusellat, sense que li valgüés el seu catolicisme davant el fet de ser considerat *rojo separatista*.

A diferència dels jesuïtes, que van veure confiscats els seus béns el 1932, les altres congregacions d'ensenyament els conservaven, segons la llei de congregacions de 1933. Això permetia la cessió de la titularitat dels centres docents, en forma de lloguer, a mútues de pares de família que assumien a través seu el compliment de la legalitat davant les autoritats, si bé els centres seguien en mans dels mateixos religiosos, que, si volien atènyer-se estrictament a la llei, havien de cercar un altre lloc de residència que no fos el propi col·legi i contractar més professorat seglar.

Però el compliment de la llei es relaxà molt amb la victòria de les dretes a les eleccions del novembre de 1933. Segons les dades de l'*Anuario Estadístico de España*, que considerem inferiors a la realitat i incompletes –no hi és la província de Lleida–, a Catalunya, el 1933, els religiosos i religioses tenien 30 centres que impartien segon ensenyament, amb 2.500 alumnes, dels quals 2.160 eren nois, i 340 noies. Com ja s'ha indicat, el nombre d'alumnes d'ensenyament primari atesos per les congregacions religioses era trenta vegades més gran. Si la substitució dels religiosos per escoles primàries públiques era inviable a mig termini, en canvi semblava menys difícil la seva substitució per l'Estat en el camp de l'ensenyament secundari.

El degà Joaquim Balcells i Pinto

Segurament el més il·lustre dels degans del nostre Col·legi abans de la Guerra Civil va ser el llatísta Joaquim Balcells i Pinto, excel·lent traductor al català de clàssics llatins. Va ocupar el deganat entre el 15 de febrer de 1931 i el 4 de març de 1934.

Nascut a La Laguna (Tenerife) el 1890 de pares catalans, va estudiar a la Universitat de Barcelona. Es doctorà el 1912. Va ser professor del col·legi dels Escolapis del carrer Diputació de Barcelona abans d'aconseguir la càtedra de llatí de la Universitat de Barcelona el 1921, on gaudí de gran prestigi i hi creà escola. Enric Bagué recordava: «Era difícil que un deixeble passés per la seva aula sense que Balcells n'esdevingués amic i conseller tota la vida.»

Quan, el 1923, Francesc Cambó posà en marxa, com a mecenes, la Fundació Bernat Metge, Joaquim Balcells s'encarregà de les edicions de clàssics llatins en llengua catalana, alhora que Carles Riba s'encarregava de les de clàssics grecs. Balcells i Pinto va ser el traductor i prologuista del pri-

El degà
Joaquim Balcells.

Joaquim Balcells
amb Isabel Llorac,
Feliu Cardona i A.
Pi-Sunyer

mer volum de la col·lecció de la Bernat Metge, el llibre *De natura*, de Lucreci. Josep Vergès recordava que Balcells «revisava els textos llatins, redactava l'aparat crític, corregia les traduccions, ens feia classe a la Fundació sobre aquestes tècniques i ens parlava a totes hores amb aquell ingenu entusiasme seu».

Joaquim Balcells estava afiliat a la Lliga Regionalista, que prengué el nom de Lliga Catalana a partir de 1933, però no hi tingué cap càrrec polític.

Balcells i Pinto va ser delegat de la Generalitat a l'Institut Escola del Parc, on molts dels professors havien estat alumnes seus. Era secretari de la Facultat de Filosofia i Lletres i, amb l'autonomia concedida a aquest centre el 15 de setembre de 1931, destacà entre els propulsors de les reformes, una de les quals era l'ús del català en la docència, fins aleshores proscrit, i la creació d'assignatures de llengua i literatura catalanes i d'història i geografia de Catalunya.

Enric Bagué, professor de l'Institut Escola, amic i col·laborador després de Vicens Vives, era secretari de la Junta de Govern del Col·legi amb Balcells i recordava així el seu deganat al nostre Col·legi: «La nova orientació que volgué donar des del seu lloc a la docència privada, aixecant-la a una dignitat fins aleshores desconeguda, topà amb la rutina i la demagògia confabulades que impediren de portar endavant les idees de Balcells, poc abans que les institucions d'ensenyament secundari de la Generalitat li donessin ocasió de desenvolupar-les amplament.»

Joaquim Balcells passà a ser secretari del Patronat que, sota la presidència de Pompeu Fabra, regí la Universitat Autònoma de Barcelona a partir de 1933. Aquesta auto-

nomia, com a base jurídica de les reformes pendents, era la realització parcial de les conclusions dels congressos universitaris catalans de 1903 i de 1918.

Joaquim Balcells va ser el principal col·laborador del rector elegit pel claustre, l'arqueòleg Pere Bosch Gimpera, del qual era amic des de l'època en què tots dos eren estudiants. Bosch Gimpera va escriure a les seves memòries: «El secretari Joaquim Balcells, amb la seva intel·ligent activitat, es guanyà la simpatia de tothom, així com l'havia obtinguda a la secretaria de la Facultat de Filosofia i Lletres en què m'havia ajudat a organitzar-ne l'autonomia i la reforma.»

El 5 de juliol de 1936 Joaquim Balcells ingressà a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. Bosch Gimpera va dir en aquella ocasió: «El Dr. Balcells pertany als homes que no es tanquen en la seva cambra de treball i en el seu seminari, sinó que cerquen de fer assequibles els valors humans de la ciència a cercles més amples que no pas els professionals i realitzar una intensa campanya per a difondre la cultura humanística en el nostre poble.»

Abans de la Guerra Civil

Al març de 1934 es va renovar parcialment la Junta de Govern del Col·legi i passà a ser-ne degà Ramon Roquer i Vilarrasa, prevere i catedràtic de filosofia de l'Institut Maragall. El nou secretari va ser Josep Tuset Almazán, que va substituir Enric Bagué. Continuaven, de la junta anterior, el tresorer, Josep Massana i Ferrer, i el comptador, Josep Altisench i Astol.

El 1934, el nostre Col·legi estrenà local propi; un entre-sòl al número 8 del carrer Gravina, molt proper a l'edifici de la Universitat. També començà a funcionar una borsa de treball que, segons deia la Junta de Govern, s'inicià amb bons resultats per als llicenciats.

El prestigi assolit pel Col·legi a partir del deganat de Joaquim Balcells explica que, a l'abril de 1934, la nostra entitat aconseguís quelcom que venia reclamant sense èxit des de feia temps. El Consell Regional de Segon Ensenyament li concedí el dret d'inspecció dels centres privats d'ensenyament, per tal de posar fi a l'intrusisme i comprovar la realitat dels quadres de professors que els directors dels centres privats feien arribar als directors dels instituts.

El fracàs immediat de la revolta del president Lluís Companys, el 6 d'octubre de 1934, contra el Govern de centredreta presidit per Lerroux, va comportar la suspensió de l'Estatut de Catalunya i d'altres drets vinculats a aquest. Un comissari governatiu assumí les funcions del Consell d'Ensenyament Secundari de Catalunya, que va

Casa del carrer Gravina, número 8, on estigué situada la seu del Col·legi a Barcelona.

ser suprimit juntament amb l'estatut d'autonomia de la Universitat de Barcelona i la suspensió del Patronat Escolar de l'Ajuntament de Barcelona, que havia estat regulat per decret del 3 de setembre de 1930. Aquest canvi polític comportà la pèrdua del dret dels llicenciats col·legiats a formar part dels tribunals d'examen dels seus alumnes i també del dret d'inspecció dels centres incorporats o reconeguts que s'havia concedit al Col·legi. Aquestes foren les conseqüències dels fets del 6 d'octubre de 1934 per al nostre Col·legi, malgrat que no hi havia tingut res a veure, com succeïa igualment amb la universitat, privada de l'autonomia aconseguida el 1933.

El Col·legi s'hagué d'accontentar amb la simple revisió dels quadres de professorat que els directors dels centres incorporats presentaven als directors dels instituts, procediment del tot insuficient per detectar el lloguer o la cessió de títols de llicenciat sense l'exercici real de la docència.

La Junta de Govern del Col·legi continuava ocupant-se de posar en marxa una mutualitat, però encara no funcionava quan esclatà la Guerra Civil.

El primer de febrer de 1936 començà a actuar una Junta de Govern parcialment renovada. Continuava de degà Ramon Roquer. L'antic vicesecretari, Antoni Pla, passava a

ser un dels dos diputats de lletres, acompanyat d'Alexandre Satorras, un professor d'institut molt vinculat a la renovació pedagògica i casat amb Àngels Ferrer, filla de Rosa Sensat i també professora d'institut, com Satorras. Seguia de tresorer Josep Massana, i de comptador Josep Altisench, mentre entrava de secretari Màrius Saltor.

A falta d'un cens de col·legiats, tenim únicament una dada que ens en dóna una certa idea aproximada. Per formar una biblioteca de la corporació, al febrer de 1936, s'acordà enviar als col·legiats una circular demanant la donació de llibres i es feren 250 impresos amb aquesta petició.

Faltaven pocs dies per a les eleccions generals del 16 de febrer de 1936, en les quals hi hagué una bipolarització en dos blocs: el Front d'Esquerres de Catalunya, encapçalat per ERC, però amb components socialistes i comunistes, que estaven dividits en diversos partits, i el Front Català d'Ordre, encapçalat per la Lliga Catalana, però amb aliats minoritaris de partits anticatalanistes i fins i tot antirepublicans. La victòria ampla del Front d'Esquerres a totes les circumscripcions catalanes i el triomf a Espanya –si bé menys ample i menys general– del Front Popular comportà l'amnistia dels presos pels Fets d'Octubre de 1934, el retorn de presidi del president Companys, restablert a la Generalitat, i la recuperació de les competències i recursos fiscals perduts any i mig abans.

Però el clima polític s'enrari progressivament. La Federació de Treballadors de l'Ensenyament de la UGT atacà verbalment els col·legis de llicenciats al març de 1936, presentant la sindicació com una alternativa excloent de la col·legiació. La FETE era feble a Catalunya. A la resta d'Espanya el seu posicionament estava condicionat pel predomini de les dretes a la Junta de Govern del Col·legi de Madrid i a les d'altres.

A començaments de juliol de 1936, Ramon Roquer es va absentar –en el llibre d'actes no queda clar si dimití– i va ser substituït per Màrius Saltor, que era secretari de la Junta i passà a actuar com a degà accidental. Segurament la condició de sacerdot de Roquer influí en el canvi, produït poques setmanes abans de l'aixecament militar del 19 de juliol, el fracàs del qual desencadenaria una persecució religiosa general i indiscriminada. Roquer tornaria a aparèixer anys després com a vocal en la primera Junta de Govern del Col·legi designada pel règim franquista.

La Guerra Civil

El 27 de juliol de 1936, la Junta de Govern anà a expressar al rector de la Universitat l'adhesió del Col·legi a les institucions republicanes legals. Es cercava la protecció del rector Bosch Gimpera.

Però era molt problemàtica en aquell moment la protecció del rector quan aquest era incapaç de trobar i rescatar professors agafats per les patrulles i es veia obligat a negociar amb les Joventuts Llibertàries que volien confiscar la Universitat «perquè era burgesa». Bosch Gimpera únicament ho va evitar lliurant-los el Seminari Conciliar a fi que poguessin crear la seva Universitat Popular, que fracassà.

A començaments d'agost de 1936, una comissió de cenetistes confiscà el Col·legi i hi penjà un rètol que deia: *«Incautado por el Sindicato de Profesiones Liberales de la CNT para organizar el Sindicato de Trabajadores de la Segunda Enseñanza. Los delegados: Marino del Río, E. Chinchilla.»*

El nostre Col·legi es va salvar de la confiscació perquè els seus directius l'acabaven d'incorporar al Consell de l'Escola Nova Unificada, per mitjà de Serra Hunter, catedràtic de filosofia de la Universitat i primer rector d'aquesta el 1931, després de la proclamació de la República. Així, el rètol de la CNT va poder ser substituït pel del CENU.

Al mateix temps, el Col·legi contribuïa amb 1.000 pesetes a la subscripció oberta en favor de les víctimes de la lluita del 19 de juliol en contra dels militars rebels i la quantitat va ser entregada al conseller de Cultura, Ventura Gassol.

Com a degà del Col·legi de Llicenciats, Joaquim Balcells havia combatut eficaçment la corrupció representada pel «negoci» que tenia muntat un professor auxiliar de l'Institut d'Ensenyament Mitjà del clos de la Universitat. Es deia Chinchilla i tenia una acadèmia que facilitava els aprovats a l'institut, segons explica en les seves memòries Bosch Gimpera. Chinchilla era germà d'un catedràtic de l'Institut que va ser-ne director, primer de 1934 a 1936, i novament, de 1939 a 1956.

Aquell auxiliar es va fer de la CNT en esclatar la Guerra Civil, i va ser un dels capitosts que volgué confiscar el Col·legi. Per venjar-se de Joaquim Balcells publicà uns articles amenaçadors al diari anarcosindicalista *Solidaridad Obrera*, on atacava els professors «feixistes» de la Universitat, apuntant a Joaquim Balcells, la lleialtat del qual envers la Generalitat republicana no oferia cap dubte.

Amenaçat per les patrulles anarquistes incontrolades, Joaquim Balcells va haver d'exiliar-se; va sortir en un vaixell de guerra francès amb un salconduit de la Generalitat i anà a viure a Suïssa. De primer, va creure que la seva absència duraria poc, però aviat comprengué que n'hi havia per molt. Cambó li oferí un sou, però Joaquim Balcells s'enfonsava. Atacat per una infecció de difícil diagnòstic, morí a l'octubre del mateix any 1936 a Ginebra, assistit en els seus darrers moments pel seu deixeble Ramon Sugranyes de Franch. «Puc dir», declararia més tard Su-

granyes, «que la veritable causa de la seva mort fou la catàstrofe del país. Joaquim Balcells va ser una víctima incruenta de la nostra crudelíssima guerra civil. El matà la pena de veure esfondrar-se allò que havia estat el nostre somni.»

La sindicació es féu obligatòria i el professorat havia d'optar entre la CNT i la UGT. La FETE (UGT) havia començat a tenir afiliats entre els mestres de primària però no entre els professors de secundària i encara estava molt poc desenvolupada a Catalunya.

L'única manera de salvar el Col·legi era desdoblar-lo en sindicat, sense suprimir-lo. El Col·legi Oficial d'Arquitectes es convertí, en aquell temps, en Sindicat d'Arquitectes de Catalunya. El 20 d'agost de 1936 va ser convocada la junta general extraordinària del Col·legi de Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències, que havia de decidir al respecte i, com que crear un sindicat era inevitable, la decisió a prendre era si s'havia d'adherir a la CNT o a la UGT. *La Vanguardia* informava, el dia 23 d'agost, que el Sindicat de Doctors i Llicenciats en Lletres i en Ciències, com a resultat de la votació del dia 20, havia ingressat a la UGT i que els seus membres havien d'anar a adherir-se a la FETE, al local que aquesta havia requisat al passeig de Gràcia número 80. La major part dels col·lectius que no s'haurien sindicat a Catalunya sense una pressió externa com la revolució que desencadenà la Guerra Civil, s'inclinaren per la UGT, que així va créixer més que la CNT, de manera que, sense arribar a ser més nombrosa que aquesta, va superar, sobre el paper, a Catalunya, la seva condició molt minoritària d'abans del conflicte.

A partir de l'octubre de 1936, figurà com a degà acci-

L'edifici de l'antic Palau del Governador fou seu de l'Institut-Escola i actualment acull l'IES Verdaguer.

Primer volum de la
Bernat Metge.
L'autor de la
traducció és
Joaquim Balcells.

dental del Col·legi Antoni Pla i Gibernau, primer diputat de lletres de la Junta de Govern des del març de 1934, i deixà d'aparèixer en la documentació Màrius Saltor.

El nostre col·legi s'havia adherit al CENU, que es va crear, com altres consells semblants, en l'onada revolucionària que seguí al fracàs de l'aixecament militar i d'extrema dreta a Barcelona, el 19 de juliol de 1936. El principal va ser el Comitè Central de Milícies Antifeixistes. El CENU va ser creat pel decret de la Generalitat del 27 de juliol de 1936 i estava presidit pel mestre anarquista Joan Puig i Elias. Estava integrat per la CNT i la FETE i depenia jurídicament de la Generalitat, encara que amb un ample grau d'independència durant el primer any.

El CENU venia a substituir, de fet, els dos consells regionals de primer i segon ensenyament de Catalunya en el context de l'autonomia catalana ampliada durant la guerra. Al CENU el ponent de secundària al començament va ser el cenetista Joan P. Fàbregas, que passà a ser conseller d'Economia de la Generalitat en el Govern de Josep Tarradellas del 26 de setembre de 1936, i després va ser substituït al capdavant del mateix departament per l'anarquista Diego Abad de Santillán, el 17 de desembre de 1936. El segon ponent d'ensenyament secundari del CENU va ser l'uguetista Hermini Almendros Ibáñez. Jaume Serra Hunter representà la Generalitat dins el CENU i va ser ponent d'ensenyament superior. El nostre Col·legi es posà sota la seva protecció.

El CENU volgué establir el predomini de l'ensenyament públic i gratuït, unificar les tres xarxes públiques coexistents –la del Patronat Escolar de l'Ajuntament de Barcelona, la de l'Estat i la de la Generalitat– i unificar també ensenyament primari i secundari.

El tancament i confiscació dels col·legis religiosos, amb la persecució contra el catolicisme i la manca de professionals de l'ensenyament a causa de la gradual mobilització deguda a la guerra, units a l'exigència de posar fi a l'analfabetisme i donar escola pública a tots els infants, induïren a admetre com a ensenyants persones sense estudis de magisteri. L'ensenyament mitjà en fou molt menys afectat

i el CENU gairebé no se n'ocupà, però la seva situació també va reflectir les circumstàncies anòmales del moment. Amb la recuperació i l'increment de poders del Govern de la República a costa del de la Generalitat després dels Fets de Maig de 1937, el paper del CENU es va veure reduït.

Per decret del Govern de la República de 27 de maig de 1937, el Col·legi va ser liquidat com els altres –excepte els col·legis d'advocats i de metges– i va haver de lliurar la seva documentació al rectorat de la Universitat de Barcelona. Funcionava ja, en aquell moment, el Govern presidit pel socialista Juan Negrín després de la sortida dels ministres anarcosindicalistes i socialistes d'esquerra, seguidors de Largo Caballero. A l'arxiu de la Universitat de Barcelona no es conserva documentació del nostre Col·legi.

El nostre Col·legi desapareixia mentre el Col·legi d'Advocats, per decisió de la Generalitat i del conseller de justícia, Bosch Gimpera, recuperava part de la normalitat perduda i era elegida pels col·legiats una Junta de Govern reglamentària, on únicament restaven dos dels antics membres de comitè format per delegats de la CNT, la UGT i ERC, que havia governat la corporació fins aleshores. Resulta significatiu que, al mateix temps, deixés de ser obligatòria per als advocats la sindicació en una de les dues sindicals. Tot això obeïa a la voluntat del ministre de Justícia, el nacionalista basc i catòlic Manuel de Irujo, i de Bosch Gimpera, conseller del mateix departament a la Generalitat, de restaurar les garanties jurídiques pròpies d'un estat de dret, tasca en què tingueren èxits puntuals però un fracàs global.

Jaume Serra Hunter, representant de la Generalitat dins el CENU.

La llarga postguerra

Un Col·legi sota control franquista,
1939-1954

La Universitat de Barcelona va ser depurada el 1939, igual que els instituts d'ensenyament mitjà i el magisteri. Desaparegueren totes les assignatures referents a la llengua i la literatura catalanes, així com les dedicades al dret, la història i la geografia de Catalunya. Els estudiants estaven sota el control dels falangistes del Sindicato Español Universitario, el SEU. Va ser la repressió més dura de la història contemporània que va caure sobre Catalunya i tots els seus signes bàsics d'identitat. Catalunya encara no s'ha refet com a nacionalitat d'aquells trenta-sis anys de dictadura.

Calgué esperar fins a mitjan anys seixanta per a la concessió d'una càtedra de llengua i literatura catalanes a la Universitat de Barcelona, després de moltes demandes. Fins al mateix decenni dels seixanta les edicions de llibres en català no es recuperaren, però sempre amb una xifra de títols sensiblement inferior a les de 1936 i sota l'amenaça, primer, de la censura prèvia i, després, de sancions governatives contra els editors. Perquè sortís el primer diari en català i perquè es reconegués oficialment l'Institut d'Estudis Catalans calgué esperar fins a la mort de Franco, i perquè la llengua catalana fos ensenyada dins la programació oficial de l'ensenyament reglat calgué esperar fins a la Generalitat provisional recuperada.

Després de la Guerra Civil, el Col·legi va ser restaurat, com la resta dels col·legis professionals, però ara, en lloc de ser un organisme representatiu dels col·legiats, era bàsicament un instrument de control en mans de l'Estat franquista, que es definia com a nacionalsindicalista. Aquesta dependència era subratllada pel fet que els degans eren designats en lloc de ser elegits pels col·legiats i tenien la condició de secretaris, en cada districte universitari, del Servicio Español del Profesorado de Enseñanza Media, SEPTEM. En aquell context repressiu, els llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències trobaven, malgrat tot, en el Col·legi un suport hipotètic en cas de no percebre els seus honoraris.

En el Col·legi d'Advocats de Barcelona es va portar a terme, després de la Guerra Civil, una depuració mitjançant la qual cinquanta-vuit col·legiats van ser privats del dret a exercir la professió. No s'han trobat documents que provin que res semblant es fes al Col·legi de Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències, però això no dona cap seguretat que no es produís. Cal tenir en compte

que calia procedir a una nova col·legiació en la corporació restaurada i això oferia la possibilitat de la no-readmissió si no s'obtenien els certificats de «bona conducta» corresponents. Calia, a més, un document d'adhesió al règim i un certificat de moralitat per ingressar o per romandre al Col·legi, segons manava una ordre del 14 d'abril de 1942. La col·legiació era obligatòria per als llicenciats docents que no fossin funcionaris. Això era l'únic que era igual que abans de la guerra.

El primer degà del nostre Col·legi designat per les autoritats franquistes va ser Benito Fernández Riofrío. Com a secretari va ser designat Luis Medrano Laguna; com a tresorerer, Ignacio Romañá, que era un jesuïta famós i influent; com a comptador, Luis Postigo García, i com a arxiver-bibliotecari, Ramon Roquer, l'únic que havia tingut càrrecs al Col·legi abans de la guerra. Medrano era catedràtic de física i química de l'Institut Balmes. El pare Romañá va ser substituït al març de 1941 per un altre religiós, Josep M. Dalmau Puig de la Bellacasa.

Els col·legiats que tinguessin el títol de llicenciat posterior al 18 de juliol de 1936 estaven obligats a la convalidació corresponent perquè no es consideraven vàlids els títols emesos durant la Guerra Civil. Els carnets anteriors –«*muchos de ellos en catalán*», diu el llibre d'actes– van ser anul·lats i la numeració començà a partir del número 500.

El degà informava, a l'abril de 1941, que s'havien cobrat els interessos dels valors del Col·legi dipositats al Banc d'Espanya, però subsistia un bloqueig dels fons en espera de disposicions sobre el particular.

La Junta de Govern decidí, al desembre de 1941, contribuir amb 1.100 pessetes a l'habilitació d'una capella a la Universitat, considerada des d'aleshores com la capella pròpia de la corporació.

Al maig de 1942 va morir el degà Fernández Riofrío i, aleshores, Ramon Roquer va passar a ser degà accidental. A l'abril de 1943 era designat nou degà Manuel Marín Peña. Va ser aleshores quan el Col·legi accedí a fusionar-se amb el Servicio Español del Profesorado de Enseñanza Media, SEPEM i, a partir del primer de juliol del 1943, el vicesecretari del SEPEM, Eugenio Fuentes Martín, assumí les funcions de secretari del nostre Col·legi. En canvi, el Col·legi de Madrid no s'incorporà al SEPEM; hi tingué una connexió obligatòria però mantenint la independència institucional.

El falangista Marín Peña deixà el càrrec de degà en traslladar-se a Madrid al juny de 1944 i, aleshores, va ser designat nou degà Fèlix Ros Cebrián, que era alhora *secretario-jefe* del SEPEM al districte universitari, per ordre de la Delegació Nacional d'Educació. En aquell moment, l'adreça del Col·legi era Via Augusta, 140. No sabem quan es va traslladar al carrer Duc de la Victòria, prop de la catedral, que va ser el domicili següent. La Junta

de Govern estava formada pels falangistes Miguel Echeverría i Francisco Jiménez Gil, amb els vocals Sánchez Pastor, el germà de La Salle Francesc Fabregat, i Alfredo San Miguel.

El 1944, el règim disposà que dos vocals de la Junta de Govern fossin elegits pels col·legiats i, al febrer de 1946, prenen possessió els dos vocals electes, que eren dos religiosos: Manuel Bordàs Calma i Josep M. Dalmau Puig de la Bellacasa.

Les juntes de govern de cada col·legi de llicenciats elegien, com els altres col·legis professionals, un compromissari per elegir el procurador en Cortes corresponent. Fèlix Ros es va trobar que el compromissari elegit per la Junta de Govern no va ser ell sinó el secretari de la Junta, Alfredo San Miguel i, per aquest motiu, dimití, despitat, al maig de 1946, deixant el càrrec de degà.

El nou degà, designat al novembre de 1946, va ser Baltasar Villacañas; el vicedegà fou l'home fort del SEPEM, Eugenio Fuentes Martín; el secretari tornà a ser Alfredo San Miguel Arribas; el tresorer, Francisco Jiménez Gil, i els vocals, Miguel Echeverría Goñi, Manuel Bordàs i Calma, J.M. Dalmau Puig de la Bellacasa, el germà Francesc Fabregat i el professor de filosofia de l'Institut Balmes, Delfín Araujo.

El 15 de gener de 1945, s'havia creat a Madrid el Consejo Nacional de Colegios Oficiales de Doctores y Licenciados en Filosofía y Letras y en Ciencias, presidit pel vicesecretari central del SEPEM, que suplia el director general d'ensenyament mitjà, president nat del Consejo Nacional. Naixia, així, un organisme centralitzat i jerarquitzat. El degà de Barcelona no pogué assistir a la reunió constitutiva. El vicesecretari central del SEPEM seria el secretari nat del Consejo, els degans en serien els vocals i hi hauria, a més, dos delegats designats per la secretaria central del SEPEM. Si tenim en compte que el nomenament dels degans corresponia al president del Consejo, és a dir, al director general d'ensenyament mitjà, i que el secretari, vicesecretari i tresorer de cada col·legi eren designats pel degà respectiu, ens trobem amb un control governamental absolut dels organismes teòricament representatius dels llicenciats davant l'Administració.

Hi havia, a la Junta de Govern de cada Col·legi, dos vocals més, designats pel delegat del Ministeri al districte universitari, i únicament quedaven quatre vocals més, dos de lletres i dos de ciències; en cada cas, l'un representava els dedicats a l'ensenyament, i l'altre, els dedicats a altres activitats.

Dins aquest sistema no hi havia cap risc polític en el fet de concedir als col·legis oficials de llicenciats en filosofia i lletres i en ciències, a partir de 1946, l'elecció d'un *procurador en Cortes* per mitjà de compromissaris.

No té res de sorprenent que el Consejo Nacional dels

col·legis de llicenciats enviés, el 17 de desembre de 1946, un missatge d'adhesió al *Caudillo* i de protesta contra les intromissions de l'ONU en els afers espanyols. Fou l'any de la retirada d'ambaixadors, de la negativa a admetre l'Estat franquista a l'ONU i de l'aïllament del règim després de la desfeta nazifeixista a la Segona Guerra Mundial. Però la situació de Franco milloraria després, en el context de la guerra freda, fins a arribar al pacte amb els EUA i al concordat amb la Santa Seu, l'any 1953, juntament amb l'ingrés d'Espanya a l'ONU el 1955.

L'únic guany d'aquella centralització dels col·legis de llicenciats va ser la posada en marxa, el 1945, de la Mutualitat, estesa d'entrada a tot l'Estat, incorporant-hi alguna que ja existia, com la de València. Inicialment era obligatòria l'afiliació de tots els col·legiats. A més de les seves quotes, diferents segons l'edat, s'establí, com a ingrés suplementari, l'emissió dels impresos per a actes administratius dels alumnes d'ensenyament no oficial. La primera prestació prevista va ser la del subsidi per defunció, de cinc mil pessetes.

El 1949, van incrementar-se les vocalies electives en les juntes de govern dels col·legis de llicenciats en filosofia i lletres i en ciències, però s'establiren unes quotes per estaments: quatre vocals en representació del professorat seglar assalariat, dos en representació dels ordes religiosos, un per als directors de centre seglar, i un per a l'ensenyament oficial. Quan aquesta distribució en quotes deixés de ser reglamentària, es tendiria a mantenir-la, de fet, en la formació de candidatures en els anys cinquanta.

Al febrer de 1949, s'introduïren els nous vocals reglamentaris a la Junta de Govern del nostre Col·legi, mentre continuaven en els seus càrrecs de designació per la superioritat Villacañas de degà, Fuentes Martín de vicedegà, San Miguel de secretari i Jiménez Gil de tesorero. El degà aconseguí poder nomenar a dit tres vocals més, per si s'introduïa algun vocal no controlat. La primera decisió de la junta remodelada va ser «*elevant a S.E. el Jefe del Estado el testimonio de ferviente adhesión de la Junta de Gobierno*». A l'octubre del mateix any enviaven també un telegrama de felicitació a Franco pel seu «*triumfal viaje a Portugal*».

La situació de la professió, el 1950, era difícil. De 800 col·legiats, 226 estaven sense feina. En aquestes condicions, el Col·legi destinà una partida de 10.000 pessetes a subvencionar els títols de batxiller per als fills de col·legiats que acreditessin necessitar ajuda. Alhora, es destinaven 1.000 pessetes a beques de cursos d'estiu. El mateix any 1950, era destituït el delegat del Col·legi a Tarragona per falsificar les dades referents al col·legi del Sagrat Cor d'aquella ciutat.

Alguns membres de la Junta de Govern aconseguiren promocionar-se, aquell any 1950. Així, Alfredo San Miguel era nomenat catedràtic de petrografia de la Univer-

sitat de Barcelona i el vicedegà, Fuentes Martín, era designat inspector d'ensenyament mitjà. Alhora, dos membres de la junta, Jiménez Gil i San Miguel rebien la creu de l'orde de Cisneros. Francisco Jiménez Gil era professor de llengua i literatura espanyoles al Col·legi Alemany de Barcelona.

El 1951, la Junta de Govern enviava a Franco un telegrama d'«*entusiasta adhesión con motivo del aniversario de la liberación de Barcelona*». Entraven, aquell any, a la Junta com a nous vocals Martínez de Laguardia, Emilio Villanueva, el pare Josep Sarri Forcada i Ramiro Sas de Muriás. El vicedegà, Eugenio Fuentes Martín, era alhora Jefe del Sindicato de Actividades Diversas de Barcelona. Morí l'any 1956.

El 1950, el Col·legi de Madrid proposà que tots els càrrecs, fins i tot el de degà, fossin electius, i que el degà fos elegit en segon grau pels vocals electes. En la reunió del Consejo Nacional on es va plantejar el tema, el degà del Col·legi de Barcelona, Baltasar Villacañas, va recordar «*las circunstancias especiales de la situación política regional*», que desaconsellaven l'elecció dels directius.

Catalunya era considerada pels delegats locals del franquisme com a territori conquerit i desafecte. El que podia ser inofensiu a Madrid podia no ser-ho a Barcelona. L'any següent, devia confirmar totes les seves aprensions el boicot de tramvies de Barcelona, entre febrer i març de 1951, seguit d'una vaga general durament reprimida.

A la reunió del Consejo Nacional de 1950, també els degans dels col·legis de Saragossa, Múrcia i d'altres districtes consideraven massa arriscada la concessió de l'elegitibilitat de tots els càrrecs. Aquells col·legis estaven integrats i controlats pel SEPEM; en canvi, el Col·legi de Madrid, no. Els degans de províncies que anaven més lluny només admetien l'elecció amb dret de veto previ dels candidats per part del Ministeri.

El ministre d'Educació, Ibáñez Martín, passa revista a una centúria del SEU a la porta principal de la Universitat de Barcelona, octubre de 1941.

Malgrat tot, s'acabaria imposant l'elecció de tots els càrrecs directius dels col·legis de llicenciats a partir de 1954, i durant els anys immediatament següents no passà res. En darrer terme, els Consejos Nacionales de cada ram de col·legis existien només per parar els peus als possibles infiltrats no addictes al règim.

El franquisme permeté l'elecció dels dirigents dels col·legis professionals pels mateixos col·legiats, en considerar, potser, que eren entitats intrínsecament conformistes i conservadores. Però el temps demostrà que aquesta confiança era excessiva i l'elecció directa de les juntes dels col·legis professionals pels seus col·legiats obri la porta a la conversió dels col·legis en illes democràtiques dins un context polític antidemocràtic.

La representativitat: del col·laboracionisme a la independència, 1954-1969

Els primers estatuts de postguerra que concedien un mínim d'autonomia orgànica al Col·legi foren els del 5 de juny de 1953, modificats el 1955. S'atorgava l'elecció del degà i de la Junta pels col·legiats i aquesta reforma va ser una condició prèvia de representativitat democràtica. El 1954, el nombre de col·legiats era de 954, i el 1956 pujava a 1.042. El falangista Emili Martínez de Laguardia ocupà el càrrec de degà des del 1953 per designació superior; va ser revalidat per elecció en candidatura única el 1954 i el 1957, en competició electoral el 1963 i es mantingué en el càrrec fins a l'any 1969. Durant aquells setze anys, les successives juntes de govern van continuar la línia de conformisme i docilitat envers el franquisme de l'època anterior.

Martínez de Laguardia havia nascut a Madrid el 1917, però la seva família estava establerta a Lloret de Mar des de feia temps. Acabà la carrera de química a la Universitat de Barcelona el 1946 i va ser professor del col·legi dels jesuïtes del carrer Casp de Barcelona entre 1946 i 1952. L'any 1951 va entrar de vocal a la Junta de Govern del Col·legi, el 1953 va ser designat degà i l'any següent va revalidar el càrrec amb una elecció com a candidat únic. Martínez de Laguardia tenia, a més, el títol de llicenciat en farmàcia des del 1949. Entre aquest darrer any i el 1951, va ser ajudant especial retribuït de la Facultat de Farmàcia de Barcelona, alhora que becari del Consejo Superior de Investigaciones Científicas entre 1950 i 1952. Diputat provincial entre 1955 i 1961 en base a la seva condició de degà del Col·legi de Llicenciats, va ser ponent de cultura, alhora que ocupava el lloc, des del 1955, de comissari d'extensió cultural del districte universitari. Quan acabà el seu mandat de diputat provincial, va ser nomenat, el 1955, cap

Document que havien de presentar els qui es volien inscriure al Col·legi.

interí de la secció de química analítica i director del Laboratori General d'Assaigs i Anàlisis de la Diputació de Barcelona, situat aleshores a l'Escola Industrial del carrer Urgell. L'any següent va consolidar a perpetuïtat el càrrec de cap de secció i continuà de director del Laboratori. Es jubilà voluntàriament el 1982 als seixanta-cinc anys.

Durant el període de Joaquín Ruiz-Giménez com a ministre d'Educació, es produí la reforma de la llei d'ensenyament mitjà de 1953, dins un clima d'autocrítica, encara tímida, del sistema educatiu espanyol. El batxillerat es dividí en elemental –els quatre primers anys– i superior, els dos següents. Per estudiar magisteri, comerç i els peritatges tècnics, calia tenir el batxillerat elemental i no únicament la primària, com fins aleshores.

El nou batxillerat permeté l'ampliació de l'alumnat, que passà a integrar capes socials més modestes en el seu primer cicle o batxillerat elemental. Alhora representà una promoció de les escoles tècniques de grau mitjà, i va reduir distàncies amb les de grau superior. Però també, en multiplicar les revàlides oficials –dues, més la prova d'ingrés a la universitat amb el curs preuniversitari, el 1956–, multiplicà també els controls externs i reduí indirectament la capacitat de qualificació dels seus alumnes pel professorat dels centres reconeguts.

La feble liberalització ideològica s'estroncà amb els en-

frontaments d'estudiants que tingueren lloc a la Universitat de Madrid i que causaren la caiguda de Ruiz Giménez. La confessionalitat de l'ensenyament, ara consolidada pel concordat de 1953, no es reduí gens ni mica.

El 1954, el bisbe Modrego va nomenar un assessor religiós per a la Junta de Govern del nostre Col·legi, que va ser Lluís Via. A partir de 1955 les reunions de la Junta de Govern començaven amb una pregària. Com a degà del Col·legi, Emili Martínez de Laguardia va ser diputat provincial de la Diputació de Barcelona entre 1955 i 1961, dins la fracció que representava els sindicats verticals i les corporacions econòmiques, culturals i professionals de la província. El nombre d'aquests diputats equivalia a la meitat dels que representaven els partits judicials, els quals eren elegits per compromissaris dels ajuntaments, mentre que el president de la Diputació era designat pel ministre de la Governació, igual que els alcaldes de les ciutats de més de cent mil habitants.

Als ajuntaments, els degans dels col·legis professionals eren cooptats com a regidors pels del terç sindical i els del terç representatiu dels pares de família, entre una llista de dirigents de corporacions proposada pel governador. En el marc de la dictadura d'una mena de partit únic, cada vegada més diluït –el Movimiento Nacional–, el Col·legi quedava enquadrat en el cens de representació corporativa de l'administració local, mediatitzada pels governadors civils. Martínez de Laguardia va ser ponent de cultura de la Diputació de Barcelona i les escoles professionals de la corporació depenien d'ell.

En aquell temps, el Col·legi va aconseguir bona part de les reivindicacions que havia sostingut abans de la guerra. Es creà una mutualitat per als col·legiats; els professors col·legiats pogueren examinar i qualificar els seus alumnes durant l'ensenyament mitjà en els centres reconeguts, i el Col·legi col·laborà oficialment amb la inspecció d'ensenyament mitjà per evitar frau en la prestació de títols de llicenciat en els centres privats reconeguts. Això últim es va fer per mitjà de les declaracions professionals presentades pels col·legiats, declaracions que eren trameses a continuació a la inspecció, alhora que el Col·legi donava les autoritzacions professionals.

Però el frau continuava ben estès. A la revista de Madrid *Guia* corresponent al 22 d'octubre de 1952, s'hi anunciaven diversos llicenciats per prestar el títol a col·legis i acadèmies. El Col·legi de Madrid denuncià el fet davant el director general d'ensenyament mitjà. A Barcelona el frau era tan descarat que n'hi havia prou de llegir els anuncis professionals del diari *La Vanguardia* per localitzar els qui «oferien el seu títol».

El 1958, foren amonestats públicament dos col·legiats de Figueres per cedir el títol al col·legi dels Germans de La Salle de la localitat sense exercir l'ensenyament, i un altre

col·legiat fou amonestat privadament per un motiu semblant. Les relacions del Col·legi amb l'inspector en cap, Josep Gassiot, eren excel·lents i aquest assistia a la festa patronal i algunes vegades a les reunions de la Junta de Govern.

Cal dir que la corruptela de llogar títols era facilitada per la possibilitat legal de tenir als centres reconeguts ensenyants auxiliars, que no havien de ser llicenciats, encara que havien d'estar sota la supervisió del professor titular del grup d'assignatures.

En qualsevol cas, el Col·legi únicament podia controlar de forma sumària i insuficient el sector d'ensenyament religiós i privat reconegut, que representava, el 1958, segons la revista *Enseñanza Media*, el 50 % de l'alumnat, mentre que l'ensenyament lliure, completament al marge de qualsevol regulació, comprenia el 34 % i el sector públic representava únicament el 16 %. Es tracta de percentatges espanyols. A la província de Barcelona, la diferència era encara més gran a favor de l'ensenyament privat. El butlletí del Col·legi reconeixia, al setembre de 1958, que «una tercera parte de la Enseñanza Media escapa a nuestra competencia profesional».

A partir de mitjan anys cinquanta, la Junta de Govern instituï la concessió d'unes quantes beques. Concretament, el 1956 es concediren dues beques de sis mil pessetes a fills universitaris de col·legiats, tres de tres mil pessetes a estudiants de batxillerat, i el pagament de tres títols de batxillerat elemental i cinc de batxillerat superior, calculats en mil pessetes cada un. El pressupost del Col·legi era, el 1956, de 261.000 pessetes.

La Mutualitat era aleshores molt important ja que, fins als anys seixanta, el professorat de l'ensenyament privat no va ser inclòs en la seguretat social i el de l'ensenyament públic mitjà va haver d'esperar als anys setan-

D'esquerra a dreta: el degà Martínez de Laguardia; un cap militar; el governador civil, Acedo; el rector de la Universitat, Torroja; el secretari de la Universitat, Linés. El darrer a la dreta, Joan Tusquets. Acte d'inauguració del nou local del Col·legi a la Ronda Universitat, l'any 1957.

ta per ser inclòs en una mutualitat general de funcionaris, MUFACE, amb l'opció d'integrar-se, qui ho volgués, a la seguretat social. La Mutualitat dels col·legis de llicenciats en lletres i en ciències fou reglamentada per les ordres ministerials del 17 de juliol i 25 de setembre de 1958 i en diversificà les prestacions. Aquell any es concediren ja els deu primers subsidis de vellesa i els dos primers de natalitat.

No s'han trobat els llibres d'actes de la Junta de Govern i de la Junta General que van de 1956 a 1959. Aquest buit s'ha pogut omplir, en part, gràcies al *Boletín Informativo del Colegio Oficial de Doctores y Licenciados en Filosofía y Letras y Ciencias del Distrito Universitario de Cataluña y Baleares*, entre 1957 i 1960, que es troba a l'Hemeroteca Municipal de Barcelona. A partir de 1970 l'aparició del *Butlletí* del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya permet seguir la vida del Col·legi i la seva projecció fins als nostres dies. Es conserven, a més, tots els llibres d'actes.

El 9 de novembre de 1957, es va inaugurar el nou estatge del Col·legi al pis principal del número 53 de la Ronda Universitat. Era una millora sensible, en comparació amb el 1r 2a del vell casalot del carrer Duc de la Victòria, número 15, on havia estat abans la seu del Col·legi.

En aquell moment, els col·legiats eren 1.337, dels quals 142 pertanyien al Col·legi provincial de Balears. Els titulats eclesiàstics homologats pel Concordat de 1953 eren 142. El nostre Col·legi tenia, el 1957, poc més de la desena part del nombre dels seus col·legiats actuals. Al mateix temps aparegué el primer número del *Boletín informativo* del Col·legi.

El nou local va ser beneït pel bisbe auxiliar, Narcís Jubany, amb assistència del rector de la Universitat, Antonio Torroja, i del secretari general d'aquesta entitat, Enric Linés, a més de comptar amb la presència del governador civil, Felipe Acedo Colunga, que féu ús de la paraula i ressaltà la importància de l'educació en els valors de la fe, en comparació amb els de la ciència.

Al febrer d'aquell mateix any havia tingut lloc, al paranimf de la Universitat, l'assemblea lliure d'estudiants, primera oposició oberta i pública contra el control falangista dels universitaris mitjançant el SEU. Aquella assemblea va desencadenar una forta repressió però obligà a tolerar la representativitat electiva de les cambres de facultat fins a la caiguda del SEU, poc abans de l'assemblea de delegats del Sindicat Democràtic de la Universitat de Barcelona, celebrada el 1966 al convent dels caputxins de Sarrià. Aquest esdeveniment donà lloc a una altra repressió més ampla i amb un ressò ciutadà superior a la de 1957, amb professors expulsats, aquell 1966, per la seva solidaritat amb els estudiants.

Recordem, de passada, que aquell any 1966 seria ple

d'esdeveniments de signe oposat, des de l'èxit de Comissions Obreres a les eleccions sindicals abans de la seva prohibició, fins al referèndum de la nova llei orgànica de l'estat, que el règim guanyà pels procediments habituals, passant per la campanya *Volem bisbes catalans*.

Però tornem al Col·legi en els darrers anys cinquanta. El butlletí del Col·legi, tot i les repetides invitacions a enviar propostes i col·laboracions, fou únicament una revista d'informació administrativa de la Junta de Govern. A la contracoberta continuava apareixent, encara que en petit format, l'emblema falangista del jou i les fletxes. La Junta creà una biblioteca gràcies a donacions d'editorials i, sobretot, a una subvenció de 50.000 pessetes de la Diputació, obtinguda amb els bons oficis de Martínez de Laguardia. Malgrat tot, molt pocs col·legiats anaven al nou local. El *Boletín informativo* de gener-març de 1958 lamentava que: «*La Biblioteca, la Sala de Lectura, la Sala de Estar y de reuniones no deben quedar deshabitadas –como quedan– semanas enteras.*» I afegia: «*Los juegos de mesa que se compraron piden solicitud por parte de sus usuarios, a quienes estan destinados.*»

S'oferí un servei de copisteria a ciclostil i una borsa de treball que, segons el *Boletín*, va tenir inicialment molt èxit, amb més demandes patronals de treball que ofertes de col·legiats a la recerca de feina. Començava el creixement de l'ensenyament mitjà privat.

Les despeses del Col·legi havien crescut amb les millores de serveis i l'increment de personal per tenir obert el local dissabte a la tarda i els festius al matí. Per eixugar el dèficit, el 1958 s'imposà un increment de quotes. La nova quota era de 15 pessetes mensuals per col·legiat i només 150 anuals per als titulats eclesiàstics.

Eren els inicis de la televisió i dels automòbils utilitaris, i el Col·legi cursava les sol·licituds d'aparells de televisió i

La Junta de Govern presidida per Martínez de Laguardia. El primer de la dreta de la foto és Francesc Gomà, més tard catedràtic i vicerector de la Universitat de Barcelona.

de vehicles, elements de la futura societat de consum que encara eren força escassos a finals dels anys cinquanta.

El 1961 se suspengué l'edició del *Boletín* perquè se'ls exigia un director amb títol de periodista, el pas per censura i, sobretot, perquè mancava la col·laboració necessària per part dels col·legiats.

Les juntes generals anuals del Col·legi continuaven tenint lloc a la Universitat, com abans de la guerra, i la festa de Sant Isidor era celebrada amb una missa corporativa a la capella universitària i amb un dinar de germanor al restaurant Oro del Rin que acabava amb la concessió del premi al *colegiado distinguido*. Aquest guardó es concedia amb criteris on predominava l'antiguitat.

El 1959, el secretari de la Junta de Govern, Alexandre Sanvicens Marfull, deixà el càrrec perquè havia estat nomenat rector de la Universitat Laboral de Tarragona. El vicedegà era el pare Josep Sarri Forcada i entre els vocals hi havia Francesc Gomà, professor de filosofia de la Universitat, més tard catedràtic i després vicerector quan Fabià Estapé en va ser rector.

Els sous a l'ensenyament privat estaven congelats, de manera que el Consejo Nacional i la secció social de l'ensenyament dins el sindicat vertical d'activitats diverses, demanaven un increment del 35 % dels sous base a finals de 1959, ja que no s'havien tocat des del 1956, però la patronal s'hi oposava.

Després de la renovació de la meitat de la Junta de Govern de l'any 1960, Martínez de Laguardia continuà de degà, el pare Sarri de vicedegà, Jaume Ros Mestres apareixia com a secretari, Emilio Villanueva com a vicesecretari, Jesús García Tolsà com a vicesecretari, Francesc Miret com a comptador, Ana Maria Martínez Saiz com a bibliotecària; Isabel Cacho, el germà Pedro Vega Cabrera i Eusebi Altisench Puigmartí eren vocals de lletres, i Miguel Cabezas, Rafael Romero i Joan Velasco els de ciències; Alfredo San Miguel era el representant del SEPES i Lluís Via Boada l'assessor religiós o consiliari. El 1960 entraven a la Junta de Govern les dues primers dones. Aquell any els col·legiats eren 1.555, dels quals 126 eren títols eclesiàstics. El 1961, Lluís Via fou designat rector del seminari conciliar de la diòcesi. Es començaren a fer aleshores excursions de col·legiats a Tarragona, Girona i Empúries.

El 25 d'octubre de 1960, el ministre d'Educació, Jesús Rubio, vingué a Barcelona per concedir l'*encomienda de Alfonso X el Sabio* al degà Martínez de Laguardia en presència del president de la Diputació, marquès de Castellflorida, del rector Torroja, del bisbe auxiliar Jubany i del president del Consejo Nacional de Colegios de Licenciados, Eugenio Lostau, que alhora era el degà del Col·legi de Madrid. Al dinar d'homenatge assistiren un centenar de persones i sis-centes més, segons el butlletí, enviaren

una targeta d'adhesió. La Junta de Govern dedicà 5.000 pessetes per a l'homenatge al degà.

El nou cos de professors adjunts d'instituts d'ensenyament mitjà es va constituir a finals dels cinquanta amb els antics auxiliars d'institut. El *procurador en Cortes* dels col·legis de llicenciats, nomenat el 1961, Ezequiel Puig Maestro Amado, pertanyia a aquell cos.

La Junta de Govern s'anava renovant per meitats electivament cada sis anys, però al costat dels càrrecs de degà, vicedegà, secretari, vicesecretari, tesorero, comptador, bibliotecari, i dels tres vocals de lletres i els tres de ciències, continuava havent-hi, el 1960, tres de designats: l'assessor religiós, nomenat pel bisbat; un delegat del SEPES (Servicio Español del Profesorado de Enseñanza Superior), i un del SEPEM, entitat que continuava domiciliada al mateix Col·legi.

A començaments dels anys seixanta feien acte de presència els primers signes d'oposició. De les mateixes promocions que havien viscut a la Universitat l'ocupació de la base del SEU contra el SEU, a finals dels anys cinquanta i primers dels seixanta, sortia un petit nucli disposat a aprofitar el caràcter electiu i potencialment representatiu de la Junta del Col·legi per intentar convertir la corporació en un illot democràtic al servei d'una renovació ideològica antifranquista del sector de l'ensenyament. Aquests nous col·legiats coincidien amb altres llicenciats de més edat que havien conegut l'ambient dels temps republicans i el progrés d'una normalització cultural i lingüística estroncades el 1939.

Aquest procés de transformació del nostre Col·legi s'inscrivía en una tendència general dels col·legis professionals de Catalunya. Així, per recordar únicament alguns dels casos més coneguts, Frederic Roda i Ventura arribà al deganat del Col·legi d'Advocats el 1962, Antoni de Moragas al del Col·legi d'Arquitectes el 1964, i Joan Vallvé i Creus, un dels fundadors d'Òmnium Cultural, va ser degà del Col·legi d'Enginyers Industrials l'any 1967. Al Col·legi de Llicenciats no s'aconseguí el canvi fins al tercer intent, el 1969, i no hi va haver transacció i successió gradual, com en alguns dels col·legis anteriorment esmentats, de manera que els anys seixanta foren encara de pugna incerta dins el nostre Col·legi. Els col·legis professionals esdevindrien un dels sectors de lluita per la democratització política i la recatalanització cultural.

L'acció cultural i la tasca d'actualització professional permanent en els col·legis professionals enllaçarien amb la defensa del patrimoni col·lectiu català i amb la lluita per les llibertats, tot contribuint, al costat de les noves associacions ciutadanes, a crear un teixit social complex i vital que promovia un canvi radical en el poder polític. Els col·legis professionals contribuïren a formar la societat civil que permeté a Catalunya sobreviure a l'acció de

l'Estat franquista i recuperar la capacitat d'autogovern. Hi ha hagut polítics i alts càrrecs de l'Administració de l'època de la democràcia que van començar la seva trajectòria pública com a dinamitzadors i dirigents dels col·legis professionals de Catalunya en els anys seixanta i primers setanta.

Al mateix temps, l'augment accelerat del nombre de llicenciats que sortien de les facultats i la demanda creixent de professorat per part dels centres privats –tant dels nous com dels antics– incrementaven els recursos del nostre Col·legi i les seves possibilitats d'incidència en la renovació pedagògica, didàctica i cultural. Entre 1960 i 1969, el Col·legi gairebé triplicà els seus efectius passant dels mil quatre-cents col·legiats als quatre mil. El creixement i el canvi generacional havien d'impulsar la transformació, després de canviar la correlació de forces.

El 1962, el Col·legi contractà els serveis de la Mèdica Espanyola SA per a l'assistència medicoquirúrgica als col·legiats.

Aquell mateix any, Josep Tuset Almazán va rebre el premi de col·legiat de mèrit. S'acordà, a partir d'aleshores, que els col·legiats de més de setanta anys deixessin de pagar la quota.

Amb motiu de les riuades del Vallès, de la tardor de 1962, el Col·legi aportà 10.000 pessetes a la subscripció pro damnificats.

En el Col·legi de Madrid l'oposició a la Junta de Govern d'Eugenio Lostau es va manifestar a la junta general del 1964. Calgué dedicar-hi tres sessions i l'oposició exigí una votació per aprovar la gestió de la Junta de Govern, que va ser desautoritzada per 278 vots contra 150 de favorables i 19 en blanc; també va ser desaprovat en votació el projecte de pressupost. Lostau va haver de dimitir de degà del Col·legi de Madrid però va aguantar de president del Consejo Nacional fins al 1971, quan ja diversos col·legis, i no únicament el de Madrid, havien passat a mans no addictes al règim franquista.

A les eleccions per renovar tota la Junta de Govern del Col·legi de Madrid, celebrades el 1965, guanyà una candidatura d'oposició encapçalada per Julio Calonge. El Col·legi de Madrid entrà en conflicte amb el Consejo Nacional, on seguien predominant els continuistes. Calonge dimití el 1967, i la divisió dins la Junta de Govern, així com la desaprovaçió de la seva gestió en votació de l'assemblea general, obriren un llarg període de conflictivitat i inestabilitat interna durant el qual el Col·legi de Madrid tingué fins al 1971, successivament, una gestora designada, una nova junta electa, que també dimití, i una nova gestora.

Al nostre Col·legi, la pugna entre els renovadors anti-franquistes i els continuistes de la Junta de Govern va ser molt menys desgavelladora. De fet, no s'entrà en un pe-

Martínez de Laguardia al deganat i el vicesecretari del Col·legi, Jesús Garcia Tolsà.

ríode d'inestabilitat aguda sinó en una renovació parcial de la Junta per mitjà d'unes eleccions amb dues candidatures, en comicis que no foren anticipats, com a Madrid, sinó celebrats en el moment reglamentari.

El 1963, Ramon Fuster i Rabés va presentar-se per primera vegada com a candidat a degà enfront de Martínez de Laguardia. Hi va haver, doncs, per primera vegada dues candidatures plenes per a la renovació de la meitat de la Junta de Govern. La proposta que feia Fuster i la seva candidatura era de democratització, desburocratització, independència política i catalanització del Col·legi, alhora que volia que tingués una incidència en la vida ciutadana.

Guanyà aquelles eleccions Martínez de Laguardia per 481 vots contra els 388 de Ramon Fuster. Acompanyaren Martínez de Laguardia en la candidatura guanyadora Pere Ferrer Pi com a vicedegà, Miguel Cabezas com a vicesecretari, Jesús Garcia Tolsà com a tresorer, Francesc Vilardaga Roig i Ricardo Fernández Martínez com a vocals de ciències, i Miguel Echevarría Goñi com a vocal de lletres.

Acompanyaven Fuster en la candidatura que va perdre aquelles primeres eleccions competitives Maria Aurèlia Capmany, Maria Novell, August Panyella, director del Museu Etnològic, Joan Oliveras Casa, Joan Canals Carreño i Joan Triadú. Aquest últim era secretari tècnic d'Òmnium Cultural, fundat el 1961 i clausurat per ordre governativa del 1963 fins al 1967. Triadú era, també, figura directiva del nou centre educatiu femení CICEF. Segons

explicaria més tard Joan Triadú, va ser ell qui va animar Fuster a presentar-se com a candidat a degà.

El degà Martínez de Laguardia va prendre nota que les coses començaven a canviar. El 1963 s'acabaren les pregàries abans de començar les reunions de la Junta de Govern. Es nomenà un assessor laboral. S'organitzaren conferències sobre matemàtiques i curssets d'orientació didàctica. Per guanyar-se els jubilats, els col·legiats de més de setanta anys reberen un obsequi de la Junta de Govern. El 1964 s'organitzava un curs de càlcul electrònic. Però encara aquell any continuava sense desaparèixer el problema dels llicenciats que llogaven el títol a col·legis reconeguts. La xifra de col·legiats pujava, l'any 1965, a 3.418, 161 dels quals eren titulats eclesiàstics, que romanien sense canvi mentre s'incrementava sense parar el nombre de llicenciats universitaris que feien créixer el nostre Col·legi.

Amb motiu de la commemoració franquista dels 25 anys de pau, la Junta arribà a acceptar trametre, al març de 1964, al *Consejo Nacional* la petició, encapçalada per Ramon Fuster, d'amnistia dels presos polítics, un tema tabú fins aleshores. I el Consejo Nacional envià la petició a la casa civil del *Jefe del Estado*, on va ser arxivada.

El sùmmum de les concessions tolerables es donà el 1966, quan la Junta de Govern de Martínez de Laguardia demanà al Ministeri, per mitjà del Consejo Nacional, que es creessin càtedres de català en alguns instituts, amb assistència voluntària dels alumnes. Cal tenir en compte que a la Universitat de Barcelona s'havia ja creat una càtedra de llengua i literatura catalanes, ocupada per concurs el 1965 per Antoni Comas. El 1967, la Diputació de Barcelona organitzava classes de català a diverses institucions dependents de la corporació i oferia als ajuntaments la possibilitat de crear aules de català.

L'any 1966 tocava renovar l'altra meitat de la Junta de Govern. Encapçalà la candidatura oposada a la continuista Ramon Carnicer, responsable de l'Escola d'Idiomes a la Universitat de Barcelona. La candidatura de Carnicer tenia els mateixos suports que havia tingut la de Ramon Fuster feia tres anys, i estava formada per Josep M. Morató, Maria Garriga i Pi, Maria Novell Picó, Joaquim Montoriol, Josep Martínez Guillén i Manuel Satué. Tornà a guanyar la candidatura afí al degà Martínez de Laguardia, encapçalada per Ramon M. Torelló Barenys com a vicedegà, amb Jaume Ros de secretari, Josep Oriol Altisench de comptador, Alexandre Sanvicens Marfull de bibliotecari, Alfredo López Sierra de diputat de ciències, i com a diputats de lletres Joan Trench Boada, que era escolapi i arribà més tard a provincial de Catalunya, i Rosa Julià Pla.

En formar-se la candidatura de Ramon Carnicer, Octavi Fullat estigué a punt de ser-hi inclòs, però el fet que hi hagués un escolapi en cada una de les dues candidatures

rivals feia mal efecte i Fullat va renunciar-hi, mentre que el provincial de l'orde d'aquell temps donava suport a la presència d'un escolapi en la candidatura afí a Martínez de Laguardia, que va guanyar i que es considerava la preferida per la FERE, Federació Espanyola de Religiosos d'Ensenyament.

A les eleccions del 20 de febrer de 1966, Ramon Maria Torelló va treure 485 vots contra els 391 de Ramon Carnicer. Eren diverses les diferències de vots entre els respectius components de les dues candidatures però van vèncer tots els de la de Torelló.

En aquestes eleccions es van crear manifestos de crítica i de defensa entre l'oposició i la Junta de Govern de Martínez de Laguardia. Abans de les eleccions, la Junta de Govern respongué a les crítiques. Declarà que no era cert que hi hagués una candidatura oficial, i que l'acusació de no ocupar-se més que de qüestions burocràtiques era falsa, ja que havia defensat el dret dels col·legis de llicenciats a intervenir en les reformes del pla d'estudis i selecció de llibres de text.

La Junta de Martínez de Laguardia també declarava que s'havia ocupat dels problemes dels col·legiats no docents –especialment dels que treballaven en editorials, i dels arxivers, bibliotecaris i conservadors de museus– en les darreres assemblees, que havia creat una assessoria laboral i jurídica, havia canviat d'estatge i havia abonat títols i beques a fills de col·legiats; també afirmava que havia gestionat l'actualització dels sous en l'ensenyament, i que s'havia aconseguit, al gener de 1966, una norma obligatòria per la qual s'apujaven els sous dels professors en un 100 % respecte a la reglamentació de 1961, compensada per una desgravació de l'ensenyament i una aportació del patronat d'igualtat d'oportunitats en forma de beques als alumnes gratuïts, que fins aleshores mantenien els centres privats.

Acte de concessió de l'*encomienda de Alfonso X* al degà Martínez de Laguardia, el 1960. Al centre, d'esquerra a dreta, el president de la Diputació, marquès de Castellflorit, el ministre d'Educació, Jesús Rubio, i el bisbe auxiliar de Barcelona, Narcís Jubany.

L'interventor de Carnicer va impugnar la validesa dels vots d'una desena de col·legiats per considerar que la seva col·legiació no era anterior al 30 de setembre anterior, com exigia el reglament. Ramon Carnicer presentà un recurs, primer al Consejo Nacional, que el va desestimar, i després al Ministeri, que, amb gran sorpresa de tothom, estimà el recurs presentat, decisió que suposava deixar invalidades les eleccions a Barcelona i Tarragona. La Junta de Govern va debatre la qüestió al maig de 1967 i considerarà que la permanència dels candidats elegits l'any anterior estava garantida pel resultat que els havia estat favorable a Lleida, Girona i Balears; però la situació de la Junta de Martínez de Laguardia s'havia tornat precària. Ramon Carnicer demanà la convocatòria d'eleccions, però Martínez de Laguardia al·legà que les eleccions les convocava el Consejo Nacional, no cada col·legi. Finalment, el 4 d'abril de 1968, el Ministeri anul·là la seva primera resolució, favorable al recurs de Ramon Carnicer. Però la posició de la Junta de Govern havia quedat deteriorada.

Martínez de Laguardia i els seus col·laboradors crearen unes comissions permanents formades per membres de la Junta i altres col·legiats per tractar temes diversos, com ara nous centres, retribucions, premis, declaracions professionals, relacions exteriors, recopilació legislativa, Mutualitat i assistència social, professionals no docents, habitatges per a col·legiats i cooperatives. S'havia creat, el 1965, la cooperativa de consum de Sant Albert amb el Col·legi de Químics, que no donà resultat.

Al setembre de 1967, el Col·legi organitzà un viatge a Itàlia amb visita al Papa.

La qüestió de trobar un nou local per al Col·legi i oferir alhora pisos a bon preu als col·legiats, ocupà l'atenció dels darrers anys de Martínez de Laguardia com a degà. La Mutualitat estava disposada a donar un préstec de deu milions en bones condicions. La Junta va haver de refusar, el 1968, una proposta de cessió de terrenys de la Universitat de Barcelona per a un col·legi major o residència d'estudiants amb local annex del Col·legi de Llicenciats. En cas d'incidents estudiantils –i aquests estaven a l'ordre del dia– els col·legiats haurien trobat barrat l'accés al local social, segons diu el llibre d'actes.

L'altra possibilitat frustrada va ser compartir un edifici amb uns altres vuit col·legis professionals al terreny de les antigues cotxeres de tramvies de Sarrià, amb habitatges per als col·legiats. Però no es va consolidar aquesta possibilitat, que era una bona propaganda electoral per als continuistes.

La inquietud dins la Junta de Govern es va evidenciar a finals de 1968, quan el secretari, Jaume Ros, va demanar que el seu càrrec s'inclogués entre els que havien de renovar-se. La resta de la Junta de Govern no acceptà aquesta petició.

El bisbe auxiliar Narcís Jubany i el degà Martínez de Laguardia en la inauguració del local a la Ronda Universitat, el 1957.

L'any 1969, les eleccions es van haver d'ajornar a causa de l'estat d'excepció i finalment es van fer pel maig. Ramon Fuster va tornar a presentar-se com a candidat a degà. Martínez de Laguardia deixà el lloc de cap de candidatura a Francisco Jiménez Gil, que havia ocupat posicions clau a la Junta des del 1944. Les possibilitats de Jiménez Gil eren menors, però la retirada de Martínez de Laguardia indica el desgast experimentat.

El programa electoral de la candidatura de Ramon Fuster incloïa els següents punts, seguint el mateix ordre en què eren enunciats: l'estudi i discussió, en tant que col·legiats, d'un conveni col·lectiu; la creació d'una comissió que vetllés per l'aplicació del reglament de treball i, al mateix temps, n'estudiés l'actualització; l'organització de cursos sistematitzats d'actualització professional; la creació d'una comissió que estudiés els problemes laborals dels professors interins d'institut i hi aportés solucions, i la participació efectiva dels llicenciats en la reforma de l'ensenyament. Convé recordar que s'havia presentat el projecte de la Llei General d'Educació, aprovada el 1970.

Aquesta vegada, el 18 de maig de 1969, Ramon Fuster va guanyar, per 543 vots, Francisco Jiménez Gil, que en va treure 265. Amb Fuster, arribaven a la Junta de Govern Prudenci Comes de vicesecretari, Manuel Satué de tesorero, Joaquim Montoriol Pons –professor de mineralogia a la Universitat de Barcelona– i Martí Nadal Puigdefàbregas –professor de fitopatologia de la mateixa Universitat– com a vocals de ciències, i Ramon Garrabou Segura com a vo-

cal de lletres. L'historiador Ramon Garrabou treballava en el sector editorial i seria anys més tard catedràtic d'història econòmica. Prudenci Comes, llicenciat en llengües romàniques, era professor del col·legi Patmos de Barcelona. Manuel Satué era catedràtic d'institut de filosofia. La diferència de vots entre els membres de les dues candidatures va ser similar a la que es produí entre els dos caps de llista. La diferència menor estigué entre Ramon Garrabou i Francisco Bermejo. Van treure respectivament 468 i 318 vots.

La candidatura perdedora estava formada per Jiménez Gil, Lorenzo Plaja, Manuel Martí Martí, José Velasco Clivillé, Augusto Satué Palao i Francisco Bermejo Buendía.

Durant el trienni següent, s'establí una cohabitació del nou degà i els nous membres amb la resta de Junta que no havia canviat. En dimitir com a secretari Jaume Ros, l'equilibri esdevingué total en cas de votació dins la Junta i, de fet, Fuster hi obtingué el predomini.

A partir de les eleccions guanyades per Ramon Fuster i la seva candidatura el 1969, la història del Col·legi entrà en un nou període. Malgrat que les limitacions que el franquisme posava a la lliure expressió de les idees i a la lliure associació continuaven existint i cohibint l'activitat del Col·legi, aquest ja no estava controlat interiorment per la dictadura. Es tracta, a partir d'aquell moment, d'una història gairebé actual del Col·legi amb la qual s'identifiquen els qui l'han dirigit des d'aleshores i de la qual es veuen com a continuadors, dins les diferències entre ells que comporta un pluralisme assumit constructivament. N'hi ha prou de recordar que dos dels components d'aquella candidatura que guanyà les eleccions de 1969 amb Ramon Fuster, formen part de l'actual Junta de Govern del Col·legi: Prudenci Comes i Manuel Satué.

Val la pena observar l'evolució de l'alumnat de batxillerat a Catalunya entre 1940 i 1974 per copsar el canvi del marc en què es movia la professió. Entre 1940 i 1970, el nombre d'alumnes matriculats al batxillerat a Catalunya es va multiplicar tretze vegades i mitja. Eren 14.876 el curs 1940-41; 44.411 el curs 1960-61; 203.013 el curs 1969-70, i 116.715 el curs 1974-75. La reducció en el darrer any es deu a l'ampliació de la primària amb l'EGB fins als catorze anys per la Llei General d'Educació de 1970, però aquest canvi tan important no es va traduir en pèrdua de llocs de treball per als llicenciats en filosofia i lletres i en ciències. La comparació de les dades anteriors amb les de 1997 pot ser il·lustrativa. El 1997 eren 150.977 els alumnes de BUP i COU, 114.838 els d'FP1 i FP2, i 149.453 els d'ESO (12 a 16 anys).

Durant els anys seixanta, en el context d'expansió de la demanda de professorat i de gran increment de llicenciats, és normal que el nombre de col·legiats, que havia passat de 800 a 1.555 entre 1950 i 1960, fos de 3.418 l'any 1965,

de 6.266 al gener de 1971 i arribés a 8.446 al gener de 1976. Si durant el decenni dels cinquanta el nombre de col·legiats s'havia gairebé duplicat, durant la dècada dels seixanta va augmentar dues vegades i mitja, i durant la primera meitat dels anys setanta es va incrementar en un 35 %. Entre 1940 i 1975 la distribució de l'alumnat per sectors va experimentar també canvis notables.

Matrícula de batxillerat a Catalunya en percentatges

curs	matrícula oficial	matrícula col·legiada	matrícula lliure
1940-41	40'3	29'7	30
1960-61	14'3	53'1	32'3
1969-70	23'1	39'1	37'3
1974-75	38'4	34'1	27'5

El 1960, els col·legis religiosos comptaven amb el 42'6 % del total de matriculats al batxillerat i els col·legis seglars reconeguts únicament en tenien el 10'8 %. El sector públic no va començar a créixer fins als anys seixanta i partint d'un notori endarreriment respecte a unes necessitats que havien augmentat molt. A partir dels seixanta, començà a recuperar el temps perdut i esdevenia el primer sector, encara que no el majoritari, el 1975. El batxillerat nocturn, a partir de finals dels seixanta, i el batxillerat oficial a distància després, reduïren la matrícula lliure fins a la seva extinció.

El 1997, el 44'3 % de l'alumnat de primària i EGB pertanyia a l'ensenyament privat, que tenia el 35 % dels alumnes de BUP i COU a Catalunya. En el cas de l'FP1, juntament amb l'FP2, la privada representava el 43'5 %. En l'ESO, el percentatge de l'ensenyament privat era del 64 %. Es tracta sempre d'ensenyament privat reconegut, ja que la matrícula lliure ja no existeix.

També resulta interessant observar la trajectòria fluctuant de la presència femenina en el batxillerat fins a imposar-se la tendència vers una equiparació numèrica entre nois i noies, que encara no s'havia assolit al final del franquisme.

Proporció nois / noies al batxillerat a Catalunya en percentatges

curs	nois	noies
1940-41	64'1	35'9
1949-50	65'0	35'0
1969-70	54'8	45'2
1974-75	52'2	47'8

El 1987, les noies representaven el 54'4 % de l'alumnat de BUP i COU, el 48'3 % de l'ESO i el 46'5 % de l'FP1 i l'FP2 juntes.

El professorat de la primària està format per dones en un 74'5 % a la primària i EGB, i en un 52'7 % a la secundària. A finals dels anys seixanta, ja havia començat l'increment de la proporció de dones en el professorat, però encara estava lluny d'assolir les proporcions actuals.

El degà Ramon Fuster i Rabés, 1969-1976

Ramon Fuster va néixer a Bell-lloc d'Urgell el 1916. Cursà el batxillerat als franciscans de Balaguer i acabà els estudis de magisteri a Barcelona, on es traslladà el 1936. Aquí, tot exercint la docència, estudià filosofia i lletres. Fou molts anys professor de l'escola Virtèlia que, dins les limitacions imposades per la dictadura franquista, volia continuar l'obra de la suprimida escola Blanquerna, creada per Alexandre Galí durant la dictadura de Primo de Rivera.

Ramon Fuster va ser editorialista de la revista cristiana *Forja*, que era el butlletí de la Confraria de la Mare de Déu de Montserrat, dins Virtèlia, on Fuster portà a terme una tasca educativa tan o més important que dins les aules i on ofería el seu servei com a professor de català. Jaume Vicens Vives deia que els editorials d'en Fuster a *Forja* haurien de ser tinguts en compte a l'hora d'escriure la història d'aquells anys. Fuster col·laborà també a *Qüestions de Vida Cristiana* i fou un dels fundadors de *Quaderns d'Orientació Familiar*, que publicava l'Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona, una altra institució cabdal de la renovació pre i postconciliar d'aquella època. Seria molt interessant publicar el recull dels escrits de Ramon Fuster.

Quan es fundà el CC, Ramon Fuster s'hi vinculà, i va col·laborar en la campanya contra Galinsoga fins a la destitució d'aquest director de *La Vanguardia* al febrer de 1960. Fuster corregia els fulls en català de la campanya. Amagà després a casa seva papers polítics comprometedors de Jordi Pujol abans de la detenció i empresonament d'aquest al maig d'aquell mateix any.

El 1956, Ramon Fuster havia fundat a Bellaterra l'escola Tagore conjuntament amb Maria Rosa Fàbregas i a partir d'una proposta de Frederic Roda, dirigent inicial del CC. Tagore era una escola d'inspiració cristiana però no confessional a la manera tradicional, perquè Fuster s'anticipava al que seria la renovació que prevalgué en el Concili Vaticà II en els anys seixanta. A Tagore el català era la primera llengua i es practicava la coeducació, coses ambdues prohibides en aquell moment. Fuster dirigí Tagore fins a la malaltia que el dugué a la mort.

Ramon Fuster va ser un dels fundadors, el 1961, de la revista infantil en català *Cavall Fort*, on publicà relats per als adolescents amb el pseudònim de Ramon de Bell-lloc. D'algunes d'aquestes narracions en va sortir el llibre de viatges *De l'Equador a Groenlàndia*, i també un altre llibre que obtingué, el 1964, un gran èxit: *Sangota, el gos lloc*. Fins aquell any Fuster va mantenir la seva col·laboració

gairebé continuada a *Cavall Fort*, revista cabdal per a l'educació catalana i democràtica dels infants i adolescents.

Ramon Fuster participà en el moviment de renovació pedagògica de Rosa Sensat dels primers temps. El 1965, Fuster publicà un assaig on s'anticipava a molts dels plantejaments que tindrien després reconeixement general: *L'educació, problema social*. «El dia en què la igualtat i la democratització de l'ensenyament siguin un fet caminarem cap a la pau de la terra», escrivia Fuster en aquell llibre. I precisava: «El fet de confiar a l'Estat la socialització dels mitjans d'ensenyament no significa pas la supressió de la llibertat que han de tenir els pares per triar el tipus d'educació que desitgen donar als seus fills en escoles on l'orientació filosòfica de l'existència sigui de la seva conformitat i l'educació moral i religiosa sigui segons les pròpies conviccions» (p. 89).

El 1962, Ramon Fuster va ser nomenat director de l'Escola de Jardineres-Educadores d'Infància del CICEF, que va ser un centre modèlic de formació de mestres de preescolar i que ell orientà fins al tancament de l'escola el 1972.

De 1967 a 1971, Fuster presidí el Centre d'Estudis Francesc Eiximenis, entitat dedicada a la reflexió dels intel·lectuals cristians catalans sobre els problemes del món actual. Fuster també va pertànyer a Pax Romana.

La Caixa d'Estalvis de la Diputació de Barcelona designà Ramon Fuster assessor pedagògic de l'obra escolar que volia portar a terme. Fuster amplià així la seva tasca de mestre de mestres, i participà en la creació i orientació de les escoles catalanes Sant Jordi: la de Pineda, la de la Roca del Vallès, la d'Igualada i també l'escola L'Espiga, de Lleida, que aconseguí així nou estatge i continuïtat. Fuster es proposava crear una xarxa d'escoles catalanes amb vocació d'escoles públiques, regides per consells escolars, precedent dels que marcaria la legislació després de la transició democràtica.

Sota el seu deganat, el Col·legi deixà de ser una entitat burocràtica i esdevingué un organisme al servei dels ensenyants i de la societat catalana. Ja s'ha indicat que, al mateix temps, la corporació va créixer durant el seu deganat, passant d'uns quatre mil col·legiats el 1969 a uns vuit mil cinc-cents el 1976.

El 1969, s'inicià la publicació d'un butlletí trimestral, del qual és continuador l'actual. Es creà l'assessoria jurídica professionalitzada per als col·legiats. Es donà suport a les reivindicacions dels professors interins d'institut. Es reclamà a l'ensenyament mitjà la inclusió de la llengua catalana; aquesta era tolerada en virtut de la Llei General d'Educació de 1970, fins i tot als centres públics, però com a disciplina voluntària fora de l'horari escolar, i únicament era mantinguda gràcies a subvencions d'Òmnium Cultural.

L'any 1973, el Col·legi posà en marxa la primera Escola

Ramon Fuster
Rabés.

d'Estiu de Batxillerat, col·laborant amb l'Escola d'Estiu de Rosa Sensat, que ja funcionava per a ensenyament primari, el qual s'acabava d'estendre fins als catorze anys amb la segona etapa d'EGB, establerta per la Llei General d'Educació, que ampliava l'ensenyament obligatori fins als catorze anys; va ser la reforma més important des de la llei Moyano de 1857. El Col·legi se sumava al moviment de renovació pedagògica que havia donat lloc a la fundació de Rosa Sensat el 1965.

El 7 de novembre de 1971, Ramon Fuster va assistir a la primera sessió de l'Assemblea de Catalunya. Va haver d'intervenir més tard en defensa dels col·legiats que van ser detinguts entre els 113 membres de la permanent de l'Assemblea de Catalunya a la parròquia barcelonina de Maria Mitjancera, a l'octubre de 1973. El 1975 el Col·legi donà suport actiu al Congrés de Cultura Catalana i censurà la postura de la majoria dels regidors de l'Ajuntament de Barcelona que s'havia negat a subvencionar l'ensenyament de la llengua catalana. Davant les dimensions de la protesta de la societat civil, els regidors del «no» van haver de fer marxa enrere.

El Col·legi continuaria fidel a la línia de Ramon Fuster després de la seva desaparició amb dues actuacions que corresponien a la catalanitat de l'educació en la llengua i en els continguts que ell tant va defensar i practicar. Així el Col·legi elaboraria el primer programa de llengua i literatura catalanes que permetria implantar el seu ensenyament a la primària i la secundària pel decret de 23 de juny de 1978. I, anys després, el Col·legi reclamaria la introducció de la història i la geografia de Catalunya a l'ensenyament reglat i la Generalitat donaria resposta a la demanda amb l'ordre de 22 de juliol de 1988.

Fuster va formar part d'un equip de treball de l'ICE de la Universitat Autònoma de Barcelona en els primers

temps del funcionament del centre. Precisament perquè Ramon Fuster era profundament catalanista, estava molt atent –sense mimetismes– a l'evolució dels corrents educatius fora de les fronteres i valorava molt la relació amb la resta d'Europa. El 1975, l'any que la malaltia apartava Ramon Fuster de la vida activa, es creava l'Association for Teacher Education in Europe (ATEE), que avui integra vuit-centes institucions de formació i actualització del professorat de cinquanta-cinc països, una de les quals és el nostre Col·legi des del 1984. Ramon Fuster hauria estat un entusiasta partidari de l'adhesió activa del nostre Col·legi a l'ATEE i li hauria complagut que aquest arribés a tenir la presidència de l'ATEE el 1995 en la persona de la seva col·legiada i representant Mireia Montané.

Amb el pretext de la reforma dels estatuts dels col·legis, des del poder central es van posar moltes dificultats per celebrar les eleccions de l'altra meitat de la Junta de Govern del Col·legi, que haurien hagut de tenir lloc el 1972. Finalment, s'aconseguí poder celebrar-les el 2 de desembre de 1973. Va guanyar la candidatura que per al vicedeganat encapçalava Eulàlia Vintró, professora de filologia grega de la Universitat de Barcelona i futura diputada pel PSUC a les eleccions generals de 1979.

Eulàlia Vintró va treure 920 vots contra 257 del cap de la candidatura rival, Pau López Castellote, antic director del batxillerat de l'escola Costa i Llobera i aleshores director del COU Jaume Bofill del col·legi dels Escolapis del carrer Diputació de Barcelona. Al dossier de l'arxiu del nostre Col·legi referent a aquelles eleccions s'ha conservat una circular de la superioritat dels Germans de La Salle de Barcelona instant a votar la candidatura de Pau López.

Amb la victòria de la candidatura d'Eulàlia Vintró, la influència del PSUC s'incrementà a la Junta de Govern. En aquells anys finals del franquisme la influència comunista –en la seva versió actualitzada eurocomunista– arribava al seu punt màxim en els ambients universitaris i en els cercles obreristes de Catalunya.

Amb Eulàlia Vintró va sortir com a secretària general Juliana Porté-Joaniquet, Miquel de Renzi com a comptador, Anna Camps i Mundó com a bibliotecària; com a vocals de lletres foren elegides Blanca Serra i Rosa Lajo, delegada del Col·legi a Girona i futura diputada pel PSC-PSOE a les eleccions generals de 1977, i com a vocal de ciències sortí Maria Lluïsa Penelas, professora de ciències naturals d'institut i esposa de Raimon Obiols, futur candidat pel PSC a la presidència de la Generalitat. Amb Pau López anaven Jordi Maymó, José María Margalejo Samitier, Ramon Serra, Cèsar Alias, Lorenzo Plaja i Juan Manuel García Jiménez.

El Col·legi intervingué en la creació de la Intercol·legial de Barcelona. Com va dir Vallvé i Creus, Ramon Fuster va ser el capdavanter espiritual de la Intercol·legial, organis-

me informal de coordinació fundat el 1971 conjuntament amb els degans dels Col·legis d'Arquitectes, Enginyers Industrials, Aparelladors i Advocats. Els col·legis suplien la manca de representativitat de les institucions públiques locals i estatals del règim franquista i la Intercol·legial combaté la llei de col·legis professionals, donà suport a les demandes de supressió del Tribunal d'Ordre Públic, a la petició d'abolició de la pena de mort, a les reivindicacions d'amnistia de presos polítics i de llibertat d'associació i d'expressió i, a la vegada, feia sentir la seva veu en els problemes urbanístics del moment.

Ramon Fuster va ser elegit, al maig de 1973, president del consell d'administració del diari *Avui*. Era un càrrec sense retribució i amb una gran responsabilitat que el portà a fer propaganda per tot Catalunya sobre la necessitat de comptar amb un diari, com a mínim, en llengua catalana. Finalment, després de la mort del general Franco, al novembre de 1975, l'*Avui* aparegué el dia de Sant Jordi de 1976, però Ramon Fuster ja estava molt malalt.

Ramon Fuster havia decidit no presentar-se per a un altre mandat com a degà del Col·legi abans de posar-se malalt. A l'abril de 1975, va ser elegit president d'Amics de la Ciutat i feia plans per desenvolupar-los a partir d'aquesta entitat. Però a l'estiu d'aquell mateix any començà a patir la malaltia que en un any el portà a la tomba, el 26 d'agost de 1976, quan només tenia seixanta anys. Des del començament del curs 1975-76 la vicedegana Eulàlia Vintró actuava com a degana en funcions a causa de la malaltia del degà Fuster.

A començaments de 1977, el Col·legi traslladà la seva seu al nou estatge, molt més ample, de la Rambla de Catalunya número 8, després d'haver aconseguit que el

Jordi Pujol lliura el primer premi Ramon Fuster a Maria Aurèlia Capmany i Joan Triadú, l'any 1980.

banc que havia comprat la finca on era l'antiga seu, a la Ronda Universitat, pagués les despeses de reparació i remodelació del nou estatge i un nombre de mensualitats del nou local, que era inicialment de lloguer i actualment és propietat de la corporació des de començaments dels anys vuitanta.

Epíleg

Durant la transició a la democràcia, els sectors educatius renovadors de Catalunya es dividiren arran de la declaració «Per una Nova Escola Pública», aprovada al juliol de 1975 a la desena Escola d'Estiu. El Col·legi donava suport a la declaració elaborada dins Rosa Sensat. Propugnava l'ensenyament públic i gratuït i el cos únic d'ensenyants, que no significava únicament igualitarisme, sinó supressió de les oposicions i de la funcionarització del professorat públic. Rosa Sensat, associació nascuda entre els educadors de l'ensenyament privat, pugnava per l'escola pública unificada, però no comptava amb gaire participació efectiva dels ensenyants del sector públic. La qüestió de la catalanització era tractada en aquella declaració de manera superficial i de forma aparentment aproblemàtica.

La vaga de febrer de 1976, prescindint dels pares, deixà darrere seu desencís en els uns i alarma en els altres. Al juny de 1976 es creà el Consell Català d'Ensenyament, que es declarà en favor del pluralisme d'escoles en lloc del pluralisme dins de cada centre, com propugnaven el manifest de Rosa Sensat i el Col·legi. Acceptava els consells escolars amb participació d'ensenyants, pares i alumnes a partir de determinada edat, però no la participació de sindicats i associacions de veïns, com deia el manifest «Per una nova escola pública». Concretava més la qüestió de la catalanitat de l'escola i feia esment d'una autoritat educativa catalana, que era absent en la declaració de juliol de 1975. En el Consell Català d'Ensenyament hi havia personalitats que havien format part de Rosa Sensat en els primers temps, com Joan Triadú, que el 1976 dirigia l'escola Thau.

L'onzena escola d'estiu, al juliol de 1976, desenvolupà i refermà en una nova declaració «Per una Nova Escola Pública Catalana» –s'hi havia afegit el darrer adjectiu– els principis de la declaració de 1975. Es pronunciava per la desaparició de l'ensenyament privat i contra les subvencions públiques a aquest sector per considerar que això endarreriria la gratuïtat prevista per la Llei General d'Educació de 1970. Propugnava crear les condicions perquè escoles privades de diferents sectors es transformessin en noves escoles públiques.

Hi havia, en el món de l'ensenyament, una divisió politicoideològica que feia que el PSUC i el PSC Congrés de Joan Reventós donessin suport a la declaració «Per una Nova Escola Pública Catalana», mentre que CDC, UDC i el PSC Reagrupament de Josep Pallach donaven suport al

Consell Català d'Ensenyament. Josep Pallach morí sobtadament el dia 11 de gener de 1977, abans de les eleccions generals de juny.

Les eleccions del 20 de febrer de 1977 per renovar la meitat de la Junta de Govern del nostre Col·legi van reflectir la divisió en forma de dues candidatures. L'encapçalada per Borja de Riquer, professor d'història contemporània de la UAB, com a candidat a degà, era afí a la meitat de la Junta que havia de continuar, amb la vicedegana Eulàlia Vintró. De la candidatura de Riquer formaven part Joan Roig, catedràtic d'història de l'Institut Menéndez i Pelayo i autor de manuals prestigiosos; Pilar Benejam, professora de geografia de la UAB i col·laboradora de Rosa Sensat; Elisabeth Laplana, professora de física i química de l'Institut Balma de Barcelona i esposa d'Isidre Molas, futur diputat del PSC-PSOE al Parlament de Catalunya i vicepresident d'aquest. També formaven part de la candidatura de Riquer com a vocals Josep Maria Rotger i Montserrat Sánchez.

La candidatura d'oposició estava encapçalada per Helena Ferrer, professora de matemàtiques de l'Institut Maragall i futura diputada per CiU del primer Parlament de Catalunya el 1980. Formaven part d'aquesta candidatura Joan Carreras, directiu d'Enciclopèdia Catalana i futur candidat a senador per UDC, i Octavi Fullat, professor de filosofia de l'educació de la UAB i més tard el segon president del Consell Escolar de Catalunya, juntament amb Josep Maria Nogués –professor de mineralogia de la Universitat de Barcelona– i Enric Bargalló.

En un article publicat al diari *El Correo Catalán* el 12 de febrer, Pau López, amb la seva crítica de la línia de la candidatura afí a Eulàlia Vintró, donava suport a la candidatura contrària a la de Borja de Riquer. El pare Francesc Riu, dirigent del Secretariat de l'Escola Cristiana de

Catalunya, va escriure a *La Vanguardia*, el 18 de febrer, que el tipus d'escola pública patrocinat per la candidatura afi a la degana en funcions i a Rosa Sensat era l'Escola Única i Marxista.

El punt més polèmic de procediment va ser que, mentre l'oposició havia presentat sis candidats a les vacants anunciades, la Junta de Govern, dins les seves competències reglamentàries, havia afegit a darrera hora un candidat no docent per als biòlegs, Pere Camprubí.

Per 1.633 vots contra 1.363 a favor de Borja de Riquer, Helena Ferrer Mallol i la seva candidatura guanyaren les eleccions perquè la diferència de vots entre els components de les dues candidatures va ser similar a la produïda entre els dos caps de llista. Començà una nova cohabitació, que era diferent de la de 1969 en tant que els dos sectors que competiren al febrer de 1977 havien col·laborat en la victòria de Joan Fuster de 1969 i s'identificaven amb la renovació que aquest havia impulsat enfront del franquisme. Dins la Junta de Govern la part que no havia anat a nova elecció tenia un vot més que la triomfadora a les darreres eleccions, la de la degana Helena Ferrer.

A Catalunya, a partir de les primeres eleccions generals democràtiques del 15 de juny de 1977 i del restabliment de la Generalitat a l'octubre del mateix any, el debat polític i sindical tingué nous canals garantits d'expressió i mitjans de realització fora del Col·legi, de manera que ja no calia utilitzar-lo com una illa alliberada. Com a conseqüència del canvi de marc, la tensió interna es reduí i l'evolució posterior del Col·legi ha anat en la direcció de mantenir la seva participació en el diàleg sobre els grans temes d'educació i cultura, fent sentir la seva veu, però sense esdevenir instrument o plataforma de la lluita politicoideològica,

D'esquerra a dreta, M. Aurèlia Capmany, Jordi Pujol i Mercè Izquierdo, l'any 1986.

mentre preservava i reforçava, al mateix temps, la seva autonomia com a entitat professional al servei dels col·legiats.

Caldrà aprofundir i continuar un altre dia la història del nostre Col·legi, deixant sempre deu anys de distància entre el moment de l'estudi i els darrers fets historiatats per tal de guardar la indispensable perspectiva històrica. La present aproximació és únicament un primer pas preliminar.

Bibliografia

- Claro ABÁNADES LÓPEZ y Rosario GUTIÉRREZ MARTÍN: *Apuntes para una historia del Colegio de Doctores y Licenciados en Filosofía y Letras y en Ciencias de Madrid*, 1971, escrit inèdit. Academia de Ciencias y Artes de Barcelona: *Nómina de Personal Académico. Año 1915-1916. Nòmina de Personal Acadèmic de l'any 1933-1934*.
- Anuario de la Universidad de Barcelona, 1896-7, 1897-8, 1898-99, 1905-6, 1906-7, 1907-8, 1908-9, 1909-10, 1910-1913, 1913-14, 1914-1916. Anuari de la Universitat de Barcelona, 1934-1935*.
- Enric BAGUÉ, Joaquim SUGRANYES i altres: *Homenatge a Joaquim Balcells i a Wilhelm Meyer-Lübke (Alforja, 26 octubre 1976)*. Barcelona 1982.
- Albert BALCELLS, Maria Aurèlia CAPMANY, Maria Rosa FÀBREGAS, Pere FONTAN, Albert JANÉ, Pasqual MARAGALL, Maria MARTINELL, Jordi PUJOL, Pere QUART, Manuel SATUÉ, Joan TRIADÚ i Joaquim VENTALLÓ: «Memorial Ramon Fuster». *Butlletí del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya*, núm. 57, 1986.
- Albert BALCELLS, amb Enric PUJOL i Jordi SABATER: *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*. Institut d'Estudis Catalans-Proa, Barcelona 1996, especialment capítol 8.
- Pere BOSCH-GIMPERA: *Memòries*. Edicions 62, Barcelona 1980.
- J. M. CAMARASA, Antoni ROCA ROSELL (directors): *Ciència i tècnica als Països Catalans: una aproximació biogràfica*. Fundació Catalana per a la Recerca, Barcelona 1995, 2 vols.
- Cèlia CAÑELLAS i Rosa TORAN: *Política escolar de l'Ajuntament de Barcelona, 1916-1936*. Barcanova, Barcelona 1982.
- Emilio DÍAZ DE LAGUARDIA: *Evolución y desarrollo de la enseñanza media en España de 1875 a 1930. Un conflicto político-pedagógico*. Ministerio de Educación y Ciencia, Madrid 1988.
- Salvador DOMÈNECH I DOMÈNECH: *L'Institut Escola de la Generalitat: el doctor Josep Estalella*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.
- Lluís DURAN: *Pàtria i escola. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Afers, Barcelona 1997.
- Isabel FERNÁNDEZ I CARRAMIÑANA i Araceli HERRERA I ROMEU: *Escola del Treball, 75 anys d'història*. Institut Politècnic de Formació Professional Escola del Treball, Barcelona 1989.
- Mariona FERRAN I PERMANYER: *L'Escola Isabel de Villena i la seva gent, 1939-1989*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997.
- Enriqueta FONTQUERNI, Mariona RIBALTA: *L'ensenyament a Catalunya durant la guerra civil: el CENU*. Barcanova, Barcelona 1982.
- Alexandre GALÍ: *Història de les institucions i del moviment cultural de Catalunya, 1900-1936*. Fundació Alexandre Galí, Barcelona 1978 - 1986, 23 volums.
- Josep GONZÁLEZ AGÁPITO (coordinador): *Vers l'Escola Nova*. Eumo, Vic 1996.
- D.A.: *Institut Jaume Balmes. Cent cinquanta anys d'història (1845-1995)*. Barcelona 1995.

- Enric JARDÍ: *Història del Col·legi d'Advocats de Barcelona*. Barcelona 1989, 2 volums.
- Josep Maria JAUMÀ: *Els meus Instituts. Els Instituts de Batxillerat per dins i per fora*. CEAC, Barcelona 1981.
- Josep MASAVEU I TIerno: *Alexandre Galí i la Mútua Escolar Blanquerna. Associació Blanquerna*, Barcelona 1989.
- Jordi MONÉS: *El pensament escolar i la renovació pedagògica a Catalunya (1833-1938)*. Edicions de la Magrana, Barcelona 1977.
- Jordi MONÉS: *L'escola a Catalunya sota el franquisme*. Rosa Sensat-Edicions 62, Barcelona 1981.
- Jordi MONÉS: *Els primers quinze anys de Rosa Sensat*. Edicions 62-Rosa Sensat, 1981.
- Jordi MONÉS: *La llengua a l'escola (1714-1939)*. Barcanova, Barcelona 1984.
- Mireia MONTANÉ I TUCA: «El curs vinent català a l'escola». *Serra d'Or*, núm. 226-227 juliol-agost 1978.
- Ramon NAVARRO: *L'educació a Catalunya durant la Generalitat, 1931-1939*. Edicions 62, Barcelona 1979.
- D.A.: *Òmnium Cultural, 1961-1986*. Barcelona 1986.
- Bonaventura PEDEMONTE I FEU: *Tres-cents anys d'Escola Pia a Catalunya*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984.
- Mariano PÉREZ GALÁN: *La enseñanza en la Segunda República Española*. EDICUSA, Madrid 1975.
- Miquel PUIG I REIXACH: *L'Escola Pia de Sarrià (1894-1995). Història i crònica d'una escola religiosa a la Catalunya contemporània*. Escolapis de Sarrià, Barcelona 1998.
- Antoni RIBAS I MASSANA: *La Universitat Autònoma de Barcelona (1933-1939)*. Edicions 62, Barcelona 1976.
- Joan SAMSÓ: *La cultura catalana: entre la clandestinitat i la represa pública (1939-1951)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.
- Pere SOLÀ I GUSSINYER: *Francesc Ferrer i Guàrdia i l'Escola Moderna*. Curial, Barcelona 1978.
- Ramon SUGRANYES DE FRANCH: *Militant per la justícia. Memòries dialogades amb el pare Hilari Raguier*. Proa, Barcelona 1998.
- Santiago RIERA I TUÈBOLS: *L'Associació i el Col·legi d'Enginyers Industrials de Catalunya, de la Dictadura a la Democràcia (1950-1987)*. Publicacions de l'Associació d'Enginyers Industrials i Edicions de la Magrana, Barcelona 1988.
- Mercè ROSSELL: *Política cultural de la Generalitat*. Undarius, Barcelona 1977.
- Marina SUBIRATS: *El empleo de los licenciados*. Fontanella, Barcelona 1981.
- D.A.: *32 anys de formació permanent*. Associació de Mestres Rosa Sensat, Barcelona 1998.
- Ignasi VILA: *Sant Ignasi (Sarrià). Història d'un col·legi centenari*. Col·legi de Sant Ignasi, Barcelona 1995.
- Ana YETANO: *La enseñanza religiosa en la España de la Restauración*. Antrophos, Barcelona 1988.

Volem expressar el nostre agraïment al Colegio Oficial de Doctores y Licenciados en Filosofía y Letras y en Ciencias de Madrid, i al Consejo General que agrupa tots els col·legis de llicenciats en lletres i en ciències de l'Estat, que van posar a la nostra disposició els seus arxius per a l'e-laboració d'aquest treball.

Apèndix

Juntes de Govern des de 1969

1969-1974

Fuster Rabés, Ramon	Degà
Torelló Barenys, Ramon M.	Vicedegà
Ros Mestres, Jaume	Secretari
Comes Solans, Prudenci	Vicesecretari
Satué Sillué, Manuel	Tresorer
Altisench Puigmartí, Josep Oriol	Comptador
Sanvisens Marfull, Alexandre	Bibliotecari
Garrabou Segura, Ramon	Diputat de Lletres
Julià Pla, Rosa	Diputada de Lletres
Trenchs Boada, Joan	Diputat de Lletres
López Sierra, Alfredo	Diputat de Ciències
Montoriol Pous, Joaquim	Diputat de Ciències
Nadal Puigdefàbregas, Martí	Diputat de Ciències
Dot Bosch, Josep M.	Diputat no docent

1974-1977

Fuster Rabés, Ramon	Degà
Vintró Castells, Eulàlia	Vicedegana
Porte-Joaniquet Girón, Juliana	Secretària
Comes Solans, Prudenci	Vicesecretari
Satué Sillué, Manuel	Tresorer
De Renzi de la Fuente, Miquel	Comptador
Camps Mundó, Anna M.	Bibliotecària
Garrabou Segura, Ramon	Diputat de Lletres
Lajo Pérez, Rosa	Diputada de Lletres
Serra Puig, Blanca	Diputada de Lletres
Montoriol Pous, Joaquim	Diputat de Ciències
Nadal Puigdefàbregas, Martí	Diputat de Ciències
Penelas Guerrero, M. Lluïsa	Diputada de Ciències
Dot Bosch, Josep M.	Diputat no docent

1977-1980

Ferrer Mallol, Helena	Degana
Vintró Castells, Eulàlia	Vicedegana
Porte-Joaniquet Girón, Juliana	Secretària
Fullat Genís, Octavi	Vicesecretari
Carreras Martí, Joan	Tresorer
De Renzi de la Fuente, Miquel	Comptador
Camps Mundó, Anna M.	Bibliotecària
Lajo Pérez, Rosa	Diputada de Lletres
Serra Puig, Blanca	Diputada de Lletres
Servat Fontanillas, Pau	Diputat de Lletres
Bargalló Soriano, Enric	Diputat de Ciències
Nogués Carulla, Joaquim M.	Diputat de Ciències
Penelas Guerrero, M. Lluïsa	Diputada de Ciències
Camprubí Garcia, Pere	Vocal no docent

1980-1983

Ferrer Mallol, Helena	Degana
Balcells González, Albert	Vicedegà
Izquierdo Aymerich, Mercè	Secretària
Fullat Genís, Octavi	Vicesecretari
Carreras Martí, Joan	Tresorer
Tatjer Montaña, Josep M.	Comptador
Comes Solans, Prudenci	Bibliotecari
Bellmunt Padró, Jaume	Vocal de Lletres
Rovira Machordom, Josep Ll.	Vocal de Lletres
Servat Fontanillas, Pau	Vocal de Lletres
Bargalló Soriano, Enric	Vocal de Ciències
Francàs Portí, Josep M.	Vocal de Ciències
Nogués Carulla, Joaquim M.	Vocal de Ciències
Camprubí Garcia, Pere	Vocal no docent

1983-1987

Izquierdo Aymerich, Mercè	Degana
Balcells González, Albert	Vicedegà
Cambra Giné, Josefina	Secretària
Carrasco Calvo, Salvador	Vicesecretari
Baldrich Roselló, Jordi	Tresorer
Satué Sillué, Manuel	Interventor
Comes Solans, Prudenci	Bibliotecari
Arnau Gras, Hilari	Vocal de Lletres
Ruiz Baylach, Anna	Vocal de Lletres
Sales Coderch, Jordi R.	Vocal de Lletres
Caamaño Ros, Aureli	Vocal de Ciències
Esteva Massaguer, Francesc	Vocal de Ciències
Suñer Sánchez, M. Carme	Vocal de Ciències

1987-1991

Carrasco Calvo, Salvador	Degà
Comes Solans, Prudenci	Vicedegà
Cambra Giné, Josefina	Secretària
Ruiz Baylach, Anna	Vicesecretària
Bonals Codina, Jesús	Tresorer
Satué Sillué, Manuel	Interventor
Arnau Gras, Hilari	Bibliotecari
Danés Andreu, Francesc	Vocal de Lletres
Ferrer Domingo, Teresa	Vocal de Lletres
Zamarreño Herrero, Angels	Vocal de Lletres
Esteva Massaguer, Francesc	Vocal de Ciències
Mestre Campi, Oriol	Vocal de Ciències
Paraira Cardona, Miquel	Vocal de Ciències

1991-1995

Carrasco Calvo, Salvador	Degà
Comes Solans, Prudenci	Vicedegà
Cambra Giné, Josefina	Secretària
Ruiz Baylach, Anna	Vicesecretària
Bonals Codina, Jesús	Tresorer
Satué Sillué, Manuel	Interventor
Arnau Gras, Hilari	Bibliotecari
Bordas Alsina, Immaculada	Vocal de Lletres
Danés Andreu, Francesc	Vocal de Lletres

Ferrer Domingo, Teresa	Vocal de Lletres
Teruel Samsó, Anna	Vocal de Lletres
Barral Traveset, Adela	Vocal de Ciències
Mestre Campi, Oriol	Vocal de Ciències
Paraira Cardona, Miquel	Vocal de Ciències
Ros Mestres, Jaume	Vocal de Ciències

1995-1999

Cambra Giné, Josefina	Degana
Comes Solans, Prudenci	Vicedegà
Martí Solà, M. Dolors	Secretària
Satué Sillué, Manuel	Vicesecretari
Bonals Codina, Jesús	Tresorer
Danés Andreu, Francesc	Interventor
Ferrer Domingo, Teresa	Arxivera
Bisquerra Alzina, Rafael	Vocal de Lletres
Blasco Arasanz, Mònica	Vocal de Lletres
Royo Arpón, Mariano	Vocal de Lletres
Corominas Viñas, Josep	Vocal de Ciències
Mata Perelló, Josep M.	Vocal de Ciències
Rocas Jordi, Àlex	Vocal de Ciències

1999-2003

Cambra Giné, Josefina	Degana
Comes Solans, Prudenci	Vicedegà
Martí Solà, M. Dolors	Secretària
Satué Sillué, Manuel	Vicesecretari
Bonals Codina, Jesús	Tresorer
Danés Andreu, Francesc	Interventor
Ferrer Domingo, Teresa	Arxivera
Montané Tuca, Mireia	Vocal de Lletres
Panchón Iglesias, Carme	Vocal de Lletres
Royo Arpón, Mariano	Vocal de Lletres
Corominas Viñas, Josep	Vocal de Ciències
Mata Perelló, Josep M.	Vocal de Ciències
Rocas Jordi, Àlex	Vocal de Ciències

Premis Ramon Fuster

1981	Joan Triadú Font i Maria Aurèlia Capmany
1982	Ramon Aramon Serra
1983	Carme Serrallonga Calafell
1984	Josep Maria Casacuberta Roger
1985	Enric Lluch Martín
1986	Joan Ruiz Calonja
1987	Josep Vallverdú Aixalà
1988	Oriol Martorell Codina
1989	Josep Ruaix Vinyet
1990	Joaquim Montoriol Pous
1992	Albert Balcells González
1995	Martí Boada i Maria Teresa Codina
1997	Ramon Juncosa Ferret
1999	Josep Solans

Edita: Col·legi de Doctors i Llicenciats
en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya

Edició: juny del 1999

Disseny i producció: © Connecta

Realització: Edilínia, S.L.

Dipòsit legal: B-29.002-1999

1899 1999 100 a n y s d e Col·legi

E I C O L · L E G I F A C E N T A N Y S

Rambla de Catalunya, 8 · 08007 Barcelona
Tel 93 317 04 28 · Fax 93 412 49 07
e-mail: secretaria@cdlcat.icnet.es